

บทที่ 2

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน ผลการประเมิน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และความเปลี่ยนแปลง

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน แม้การประเมินจากปากฝั่งรัฐบาลพรรคไทยรักไทยต่อเนื่องมาถึงรัฐบาลพรรคพลังประชาชน จะประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ แต่มีนักวิชาการบางส่วนแสดงความ คิดเห็นคัดค้านโครงการนี้ โดยประเด็นที่นักวิชาการมักเห็นตรงกันคือ ความเห็นที่ว่า ทั้งสอง โครงการนี้เป็นโครงการ “ประชานิยม” ซึ่งนำมาสู่การสร้างค่านิยมให้กับพรรคไทยรักไทย และพบว่า แม้นโยบายดังกล่าวจะได้รับการต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงลบมากมายในช่วงแรก แต่ในปัจจุบัน สถานการณ์โครงการหลังยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คาดว่ารัฐบาลจะไม่กล้า ยกเลิก

การศึกษาในบทนี้เป็นการหยิบยกตัวอย่างเพื่อสะท้อนความคิดเห็นต่อโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง (SML) และความเปลี่ยนแปลงของโครงการจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถึงรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ดังต่อไปนี้

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

พรรคชนาด้านบวกที่กล่าวถึงในการประเมินและงานวิจัยที่ผ่านมาแบ่งได้เป็น

กองทุนหมู่บ้านมีปัญหาค้างชำระน้อย และช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน

การประเมินโดยสำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน^๘ ในประเด็นการสนับสนุน ให้คำแนะนำ และผลักดันการดำเนินงานกองทุนฯ ให้สำเร็จตามเป้าหมายของรัฐบาล โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการ จัดตั้งกองทุน ระเบียบข้อบังคับ การจัดเวทีประชาคม การบริหารจัดการ กระบวนการกู้เงิน-คืนเงิน การประกอบอาชีพ การออมเงิน การจัดสวัสดิการ การจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน และการ พัฒนากองทุนในทุกด้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ปรากฏผลที่น่าสนใจดังนี้

^๘ รายงานวิจัยสำนักงานวิสาหกิจชุมชน ใน <http://www.cdd.go.th/cddoc/fund/fund48.htm>

ข้อมูล ณ วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2548 มีกองทุนหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านเดิม และหมู่บ้านที่ตั้งใหม่ได้รับโอนเงินไปแล้ว 73,602 แห่ง จากเป้าหมายทั้งสิ้น 77,085 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 99.34 มีชุมชนเมืองได้รับโอนเงินไปแล้ว 3,449 แห่ง จากเป้าหมายทั้งสิ้น 4,006 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 86.01 และมีชุมชนทหารได้รับโอนเงินไปร้อยละแปดสิบ (ทั้งนี้มีชุมชนทหารทั้งสิ้น 738 แห่ง)

มีสมาชิกเข้ามีส่วนร่วมกับการกองทุนในรูปแบบของการถือหุ้น การออม ค่าธรรมเนียม และอื่นๆ 6,430.30 ล้านบาท โดยจำนวนสมาชิกทั้งหมด 11,626,200 คน จำนวนผู้กู้ยืม 10,079,915 ราย จำนวนการกู้ยืม 17,233,265 ครั้ง ยอดเงินกู้ยืมหมุนเวียนสะสม 246,374.38 ล้านบาท สมาชิกที่ยังไม่ได้กู้ คิดเป็นร้อยละ 13.3 สำหรับสมาชิกที่กู้เงินแล้วคิดเป็นร้อยละ 86.7 แยกเป็น (1) กู้ 1 ครั้ง ร้อยละ 27.1 (2) กู้ 2 ครั้ง ร้อยละ 48.6 (3) กู้ 3 ครั้ง ร้อยละ 23.5 (4) กู้ 4 ครั้งขึ้นไป ร้อยละ 0.8

สมาชิกได้นำเงินที่กู้ไปใช้ประโยชน์ (1) หมุนเวียนในการประกอบอาชีพ การผลิต ค้าขาย หรือบริการ ร้อยละ 81.3 (2) บรรเทาเหตุฉุกเฉิน/ความเดือดร้อนในครัวเรือน ร้อยละ 14.5 (3) ให้นำเงินก้อนในระบบ ร้อยละ 3.2 (4) อื่นๆ ร้อยละ 1.0 และยังพบว่าสมาชิกนำเงินกู้ไปดำเนินกิจกรรมในรูปกลุ่ม จำนวน 2,948 กลุ่ม สมาชิกร่วมดำเนินการ 79,025 ราย รวมเงินทุน 1,027.95 ล้านบาท สมาชิกนำเงินกู้ไปทำกิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงาน หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จำนวน 327,778 ราย เป็นเงิน 4,296.67 ล้านบาท

และพบว่า โครงการกองทุนหมู่บ้าน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนา รายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 54.6 และก่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพเพิ่มขึ้นร้อยละ 40.0

ทั้งนี้ รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 18,952 บาท ลดรายจ่ายภาระหนี้สินร้อยละ 38.2

การชำระหนี้คืนกองทุน (1) สามารถชำระคืนได้ทั้งหมด ร้อยละ 93.6 (2) ชำระได้บางส่วน ร้อยละ 3.1 (3) เจรจาชอผ่อนผัน ร้อยละ 2.9 (4) คาดว่าชำระคืนไม่ได้ ร้อยละ 0.4

ส่วนการจัดสรรเงินจากผลกำไรในการบริหาร โดยมีรายได้จากผลกำไรในการบริหารที่ผ่านมา 15,578 ล้านบาท (1) จัดสรรเป็นเงินสมทบแก่กองทุน 2,726.15 ล้านบาท (2) จัดสรรเป็นสวัสดิการชุมชน 3,349.27 ล้านบาท เช่น กิจกรรมการพัฒนาส่วนรวม ทุนการศึกษาสำหรับเด็ก ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้พิการ (3) จัดสรรเป็นเงินปันผลค่าหุ้น 7,119.15 ล้านบาท (4) จัดสรรเป็นค่าบริหารจัดการ 2,383.43 ล้านบาท

นอกจากนี้ผลการศึกษานี้ยังพบผลที่เกิดขึ้นกับกองทุนหมู่บ้านฯ สังคม ชุมชนที่น่าสนใจ ดังนี้

1) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทำให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก เม็ดเงินลงสู่เป้าหมายโดยตรง คุ่มค่าสมประโยชน์ มีการกระจายเงินกู้ลงสู่ผู้ด้อยโอกาสในสังคม และบุคคลทั่วไปอย่างทั่วถึง เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจน

2) ด้านสังคม ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเงินด้วยตนเอง ทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ สมาชิกสามารถกู้เงินประกอบอาชีพได้โดยตรง และประชาชนมีส่วนร่วมในงานนโยบายของทางราชการมากขึ้น เกิดกระบวนการเรียนรู้ และจัดการในชุมชนจากการใช้เวทีประชาคม สามารถพัฒนาไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่นๆ ได้

3) ด้านชุมชน เกิดการกระจายอำนาจ กระจายโอกาสให้ชุมชนกำหนดอนาคต และบริหารจัดการชุมชนเอง เกิดการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความสมัครสมานสามัคคี เป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนเข้มแข็ง มีเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน เกิดกิจกรรมในชุมชนมากขึ้น

โครงการกองทุนหมู่บ้านช่วยแก้ปัญหาความยากจน

งานวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI) ร่วมกับคณะวิจัยท้องถิ่น 13 จังหวัด ทำการศึกษา “โครงการศึกษาการตรวจสอบโดยสังคม: เครื่องมือด้านการบริหารจัดการ เพื่อลดความยากจนและเพิ่มความเข้มแข็งชุมชนในประเทศไทย” โดยใช้กระบวนการวิจัยตามวิธีการของ CIET ซึ่งโครงการดังกล่าวทำการศึกษาวิจัยนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งครอบคลุม 3 โครงการคือ โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค และโครงการเบี้ยยังชีพคนชรา โดยใช้พื้นที่ตัวอย่างจาก 13 จังหวัดจากทุกภาคทั่วประเทศ พบว่า⁹ ประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในระดับพอใจถึงพอใจมากสูงถึงร้อยละ 89-91 เนื่องจากช่วยแก้ปัญหาภาระหนี้สินของครัวเรือนมาก

ทั้งนี้ TDRI ชี้ว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านยังมีข้อบกพร่องบางส่วน คือโครงการดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงทุกคนในหมู่บ้าน คนจนมีโอกาสเข้าถึงเงินกองทุนต่างๆ ได้น้อยกว่ากลุ่ม

⁹รายงานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI) ใน

http://www.rakbankerd.com/01_jam/village_fund/news_detail.html [วันที่ 31 กรกฎาคม 2550]

อื่นๆ เพราะไม่มีใครกล้าค้านให้ และการใช้จ่ายเงินของคนจนอาจต้องการผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด ดังนั้นงานวิจัยจึงได้เสนอให้มีการปรับปรุงในส่วนของกระบวนการกวดขันให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส และพิจารณาวงเงินกู้ให้เหมาะสมกับเป้าหมายของกองทุน อีกทั้งควรคิดอัตราเงินกู้ไม่เกินร้อยละ 6 และกระจายเงินกองทุนให้ทั่วถึงมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนจน

กองทุนหมู่บ้านช่วยเพิ่มแหล่งเงินกู้ที่ใกล้ชิดประชาชน

ความคิดเห็นของ ดร.สุทธาภา อมรวิวัฒน์ จากสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กล่าวในหัวข้อกองทุนหมู่บ้านกับทุนทางสังคมว่า¹⁰ กองทุนหมู่บ้านมีการกระจายผลอย่างรวดเร็ว ทันทีและรุนแรง ข้อมูลปี พ.ศ. 2547 พบว่า 25% กู้กองทุนเป็นหลัก ทำให้เป็นแหล่งเงินกู้ อันดับ 2 แซงหน้าหนี้ในระบบ ส่วนอันดับ 1 ยังคงเป็น ธกส.

คำถามคือ กองทุนหมู่บ้านนั้นดีหรือไม่ดีนั้นไม่สามารถฟันธงตอบลงไปได้ เพราะในช่วง 3 ปีที่ผ่านมามันมีทั้งข้อดีและไม่ดี โดยแต่ละจังหวัดมี performance ที่ต่างกันมาก

ปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านคือ ให้ชุมชนนั้นมีการแบ่ง resource กันเองได้ ดังนั้นหากชุมชนอ่อนแอกองทุนหมู่บ้านก็จะไปไม่รอด ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอ 1) การเล่นพรรคเล่นพวก (ในคณะกรรมการ) 2) องค์ความรู้ที่ยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะระบบบัญชี 3) สมาชิกที่ไม่เข้าใจเรื่องกองทุนหมู่บ้าน หรือปฏิเสธที่จะเข้าใจ

ทั้งนี้ ดร.สุทธาภา ได้เสนอแนะวิธีการสร้างความยั่งยืนให้กองทุนคือ 1) การทำ Report ที่ถูกต้อง: อาจใช้วิธี random external audit (การสุ่มว่าจะมีการตรวจสอบอยู่เป็นระยะ) โดยมีกรณีศึกษาว่าวิธีนี้ใช้ได้ผลมาแล้วในประเทศอินโดนีเซีย (เนื่องจากมีเกาะเยอะ เลยต้องสุ่มว่าจะสุ่มตรวจ) ทำให้การคอร์รัปชันลดลง 2) การตรวจสอบจากภายใน: ให้สมาชิกทุกคนในหมู่บ้านช่วยกันตรวจสอบ (นี่ถือเป็นลักษณะเฉพาะของ VF) ซึ่งจะช่วยลด cost ได้ เพราะพวกเขาบ้านรู้จักกัน/อาสาสมัครหมู่บ้านควรเข้ามาช่วยตรงนี้ และ 3) ให้องค์กรกลาง list ผลการดำเนินของทุกหมู่บ้าน ที่ทุกคนสามารถดูได้ เช่นที่ใช้ในแอฟริกา

¹⁰ สุทธาภา อมรวิวัฒน์. การสัมมนาเรื่อง “กองทุนหมู่บ้าน : สร้างรายได้หรือก่อหนี้” จัดโดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ใน <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=merveillesxx&month=08-2006&date=06&group=4&gblog=16>

กองทุนหมู่บ้านสร้างโอกาสขยายการลงทุน

จากผลงานการวิจัยของศิริพร ศิริปัญญาวัฒน์ และสาคร ศรีสวัสดิ์ (เศรษฐกรอาวุโส ส่วนวิชาการ) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในภาคเหนือ โดยได้ทำการศึกษาจากกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือจำนวน 13 กองทุน แบ่งเป็นภาคเหนือตอนบน 2 จังหวัดคือ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 กองทุน และจังหวัดเชียงราย จำนวน 5 กองทุน และภาคเหนือตอนล่างอีก 2 จังหวัด คือ จังหวัดพิษณุโลกจำนวน 3 กองทุนและจังหวัดนครสวรรค์จำนวน 3 กองทุน พบว่า¹¹ การดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านในภาคเหนือถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง และเป็นนโยบายที่ช่วยให้ประชาชนมีโอกาสขยายการลงทุนเสริมสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ รวมทั้งยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น และยังช่วยลดปัญหานี้ออกระบบอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ในหลายพื้นที่พบว่า ยังมีปัญหาในการดำเนินงานอยู่ไม่ว่าจะเป็นการขาดการสื่อสาร ประชุมชี้แจง ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกเข้าใจว่าเป็นเงินของรัฐบาล คณะกรรมการบางรายไม่มีความรู้ความสามารถ มีปัญหาการฟ้องร้องเมื่อไม่ชำระหนี้คืน

งานวิจัยนี้พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกองทุนในภาคเหนือประกอบด้วย

1. ปัจจัยเกี่ยวกับประชาชน ก) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนฯ ข) คุณภาพกรรมการ กระบวนการเลือกสรร ค) ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนฯ ง) วัฒนธรรมท้องถิ่น จ) การใช้เงินตามเป้าหมายที่กำหนด ฉ) Lessons learned/sharing ระบบเครือข่าย
2. ปัจจัยเกี่ยวกับรัฐบาล ก) ระบบประเมิน บทบาทภาครัฐ การฟ้องร้อง ความช่วยเหลือจากทางการ ข) กองทุนฯ ไม่เป็นนิติบุคคล ค) การสื่อสารเรื่องจุดประสงค์ของกองทุนฯ
3. ปัจจัยเกี่ยวกับธนาคาร ก) ระยะทางจากชุมชนถึงธนาคาร ข) การแข่งขันระหว่างธนาคาร
4. ปัจจัยเกี่ยวกับทั้งประชาชน ภาครัฐ และธนาคาร ก) interaction ระหว่างภาครัฐกับธนาคาร ข) interaction ระหว่างธนาคารกับประชาชน ค) interaction ระหว่างภาครัฐกับประชาชน
5. KPI ไม่ชัดเจน ที่ผ่านมามีเป้าหมายหลายอย่างที่คาบเกี่ยวกัน และยังไม่มียกย่องว่าเป้าหมายใดเป็นตัววัดที่ดีกว่ากัน

¹¹ ศิริพร ศิริปัญญาวัฒน์ และสาคร ศรีสวัสดิ์. รายงานภาวะเศรษฐกิจการเงินภาคเหนือ เดือนพฤษภาคม 2550. ใน

http://www.bot.or.th/Thai/EconomicConditions/Thai/North/ArticleAndResearch/DocLib_Article/255005@VillageFunds.p

รศพรพร มรรณ 5555

และผลการศึกษานี้มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) สร้างความตระหนักแก่สมาชิกว่า เงินกองทุนเป็นของสมาชิกทุกคน ไม่ใช่เงินของรัฐบาล และปลูกฝังเรื่องการนำเงินไปใช้ให้ถูกต้อง 2) ส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกองทุน เน้นให้คณะกรรมการมีการสื่อสารกับสมาชิกมากขึ้น และสนับสนุนให้เครือข่ายชุมชนทุกระดับเข้าไปมีส่วนช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่กองทุนที่มีปัญหา 3) ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของ สฟจ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ด้านบัญชีและด้านกฎหมายแก่คณะกรรมการ 4) ทางภาครัฐสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นนิติบุคคลของกองทุน เพื่อให้กรรมการและสมาชิกทราบบทบาทและกฎระเบียบอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหาฟ้องร้องเกิดขึ้น 5) การปล่อยสินเชื่อเพื่อต่อยอดกองทุนหมู่บ้านของธนาคาร (บัญชี 2) ควรปล่อยสินเชื่อให้กับกองทุนฯ ที่มีความพร้อมและเข้มแข็งระดับ AAA เท่านั้น เพื่อให้การปล่อยสินเชื่อเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 6) เมื่อเกิดปัญหาถึงขั้นฟ้องร้องขึ้น แต่ทาง สฟจ. ไม่สามารถเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทันทีทันใดนั้น จึงควรมีการให้อำนาจแก่ประธานคณะกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัด (คือผู้ว่าราชการจังหวัด) ในการจัดการเมื่อมีปัญหารุนแรงเกิดขึ้น 7) ทางภาครัฐควรกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการวัดความสำเร็จของกองทุน 8) เพื่อป้องกันการนำเงินกองทุนไปใช้ชำระหนี้นอกกรอบและจัดระบบการมีกองทุนซ้ำซ้อนกันหลายกองทุนฯ จึงเสนอให้มีการบูรณาการใหม่ โดยปรับการชำระเงินคืนในแต่ละกองทุน เพื่อที่จะได้รู้ว่าสมาชิกแต่ละคนกู้กี่กองทุน หากมีหลายกองทุนจะได้วางแผนให้ลดเหลือ 1 กองทุน

กองทุนหมู่บ้านช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยในชุมชน

ผลการศึกษาของเรื่องวิทยุ เกษสุวรรณ¹² ทำการศึกษาเรื่อง “ผลกระทบจากกองทุนหมู่บ้านในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองต่อประชาชนในประเทศไทย” อันเป็นงานวิจัยเชิงบูรณาการ และได้ทำการเก็บข้อมูลจากกองทุนหมู่บ้าน 295 แห่ง ทั้ง 5 ภาคทั่วประเทศ โดยเลือกสุ่มตัวอย่างทั้งหมด 17 จังหวัด ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อประชาชนไทยนั้นมี 3 ด้านคือ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สำหรับด้านเศรษฐกิจพบว่า ด้านดีทำให้เกิดการกระจายรายได้และสามารถแก้ปัญหาความยากจนโดยเฉพาะเรื่องของรายได้และหนี้สิน และผลลบจะออกมาในเรื่องของการใช้จ่ายบริโภค อย่างไรก็ดีตามในด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดผลดีมากกว่าผลลบ

¹² วิทยุ เกษสุวรรณ. 2550. ผลกระทบจากกองทุนหมู่บ้านในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองต่อประชาชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

ส่วนในด้านสังคมนั้นใช้การวัดผลจากสี่ตัวแปรคือ สมรรถนะในการพัฒนา ความเป็นธรรมในการพัฒนา การเสริมสร้างอำนาจให้กับชุมชน และความยั่งยืนในการพัฒนา พบว่าระดับของผลดีที่มีต่อสังคมนั้นอยู่ในระดับปานกลางแต่ยังไม่ถึงขั้นที่ก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม

และสุดท้ายด้านการเมือง ผลดีนั้นกองทุนหมู่บ้านช่วยสร้างประชาธิปไตย สร้างให้เกิดความรับผิดชอบและความร่วมมือ แต่ด้านลบนั้นกองทุนหมู่บ้านได้สร้างโครงสร้างอำนาจใหม่ในหมู่บ้าน และมีส่วนสร้างความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนในหมู่บ้าน

ณรงค์กร ขวาลสันตติ¹³ ศึกษาเรื่อง “ผลที่จะได้รับจากเงินกองทุนหมู่บ้านในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง” โดยทำการศึกษาในพื้นที่เขตเลือกตั้งที่ 4 ของจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 5 อำเภอ 14 ตำบล 14 หมู่บ้าน และใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า 1.ด้านสังคม จะมีผู้มีความรู้และมีประสบการณ์อาสาเข้ามาช่วยบริหารกองทุน สมาชิกมีความสามัคคี คนยากจนมีโอกาสได้พิจารณาให้กู้ยืมก่อน (ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ TDRI ที่พบว่า คนจนมีโอกาสเข้าถึงเงินกองทุนต่างๆ ได้น้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ เพราะไม่มีใครกล้าค้ำประกันให้) ประชาชนในหมู่บ้านมีจิตสำนึกว่าทุกคนเป็นเจ้าของกองทุน 2. ด้านเศรษฐกิจ การดำเนินงานทำให้ประชาชนเป็นหนี้เพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันสมาชิกก็นำเงินไปลงทุนทั้งในอาชีพใหม่และอาชีพเดิมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน และ 3. ด้านการเมือง พบว่า คณะกรรมการกองทุนมาจากการเลือกของประชาชน ประชาชนมีส่วนในการกำหนดข้อบังคับและตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐานของชุมชน

¹³ ณรงค์กร ขวาลสันตติ ใน สุทธิติ ชัดติยะ. 2547. การยอมรับของประชาชนต่อนโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนทางเศรษฐกิจของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานออกแบบและสร้างสรรค์รายการ ส่วนผลิตรายการ สทท.11. หน้า 28.

รูปธรรม
๑๕๖/๒๕๕๓

กล่องข้อมูลที่ 2.1 กองทุนหมู่บ้านบ้านหลุก หมู่ที่ 6 ตำบลนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง

กองทุนหมู่บ้านบ้านหลุกจัดตั้งและได้รับจัดสรรเงินโอนเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2544 ภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อการบรรเทาเหตุฉุกเฉิน สร้างงาน สร้างรายได้ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ ตลอดจนการเสริมสร้างระเบียบวินัยการออมของสมาชิกในชุมชน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 212 คน โดยแบ่งเป็นชาย 78 คน และหญิง 134 คน มีคณะกรรมการในการบริหารงานกองทุนจำนวน 11 คน และได้รับการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2550 ตามทะเบียนเลขที่ สป. 211/2550

การบริหารจัดการ

สมาชิกกองทุนหมู่บ้านบ้านหลุกประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก โดยมีการค้าขายและอุตสาหกรรมครัวเรือนรองลงมาตามลำดับ การปล่อยเงินกู้ของกองทุนคิดในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี ซึ่งสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมของสมาชิกได้ ดังนี้

- การกู้ยืมเพื่อการเกษตร ร้อยละ 50
- การกู้ยืมเพื่อการค้าขาย ร้อยละ 10
- การกู้ยืมเพื่อบรรเทาเหตุฉุกเฉิน/อื่นๆ ร้อยละ 40

นอกจากนั้นแล้ว อาชีพเสริมที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านบ้านหลุกคือ การแกะสลักไม้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษอันก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นในการดำเนินงาน โดยสามารถแบ่งกลุ่มแกะสลักไม้ ออกตามลักษณะสินค้าได้เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- 1.กลุ่มผลิตไม้จิ้มผลไม้ มีสมาชิกจำนวน 15 คน และมีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 60,000 บาท
- 2.กลุ่มกลึงครก มีสมาชิกจำนวน 37 คน และมีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 91,000 บาท
- 3.กลุ่มลานค้าชุมชน มีสมาชิกจำนวน 15 คน และมีเงินทุนหมุนเวียน 120,000 บาท
- 4.กลุ่มกลึงไม้ลูกกรง มีสมาชิกจำนวน 25 คน และมีเงินทุนหมุนเวียน 60,000 บาท
- 5.กลุ่มผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้ มีสมาชิกจำนวน 15 คน และมีเงินทุนหมุนเวียน 60,000 บาท

ผลการดำเนินงาน

จากผลการดำเนินงานปี 2553 พบว่า กองทุนหมู่บ้านบ้านหลุก มีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 2,078,059.07 บาท โดยสามารถจำแนกเป็นเงินทุนหมุนเวียนบัญชี 1 จำนวน 1,676,862.87 บาท และบัญชี 2 จำนวน 401,196.20 บาท

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านบ้านหลุก สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ ได้แก่

1. การบริหารจัดการที่ดี กองทุนหมู่บ้านบ้านหลุกมีการวางระบบการบริหารจัดการอย่างเคร่งครัด โดยเน้นหลักการกระจายอำนาจ คณะกรรมการมีการแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ตลอดจนมีการประชุมและวางแผนปฏิบัติการทุกเดือน
2. การมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกกองทุนให้ความร่วมมือในการดำเนินงานโดยมีจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 ทุกครั้งของการประชุม รวมทั้งร่วมแสดงบทบาทในการคิดวางแผน จัดทำนโยบาย และการดำเนินงาน
3. ความสามัคคี คณะกรรมการและสมาชิกมีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม และ การจัดสวัสดิการเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสมาชิกกองทุน
4. การประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการมีการประชาสัมพันธ์แผนการดำเนินงานกับสมาชิกกองทุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจและกระหายยอมรับในการดำเนินงาน

ที่มา: กองทุนหมู่บ้านบ้านหลุก หมู่ที่ 6 ตำบลนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ใน

ทรรศนะด้านลบที่กล่าวถึงในการประเมินและงานวิจัยที่ผ่านมาแบ่งได้เป็น

การกองทุนหมู่บ้านไม่ใช่นโยบายแก้ปัญหาความยากจน

นายวิชัย ตรงคุณันท์ อาจารย์คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)¹⁴ ทำการวิจัยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน) กล่าวถึงกรณีนี้ว่า "ความจริงแล้วความยากจนนั้นไม่ใช่เกิดจากปัญหาการมีรายได้น้อยเพียงอย่างเดียว แต่มีองค์ประกอบอื่นคือ เกิดจากการไม่มีความรู้ ไม่มีโอกาส ไร้เงิน หมดปัญญา และขาดใจ"

ผลจากการศึกษานี้ระบุว่า จากการลงพื้นที่พบว่า กองทุนหมู่บ้านเป็นนโยบายที่รัฐบาลมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรายได้ในชุมชน แต่ในความเป็นจริงพบว่า โครงการไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ และยิ่งเกิดภาวะป่วย (sick) มากยิ่งขึ้น เพราะข้อเท็จจริงที่พบคือ เมื่อมีกองทุนหมู่บ้านเข้าไปรายได้ก็ไม่ได้มีความแตกต่างกันในภาพรวม โดยเฉพาะตัวเลขของหนี้ครัวเรือน ในปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) มีหนี้ครัวเรือนโดยเฉลี่ย 70,586 บาท แต่ในปี ค.ศ. 2004 (พ.ศ. 2547) เพิ่มขึ้นเป็น 84,603 บาท หรือเพิ่มขึ้นจาก 5.7% เป็น 6.1% จากรายได้ครัวเรือน

นายวิชัยยังได้กล่าวอีกว่า กองทุนหมู่บ้านมีปัญหาสำคัญทั้งสิ้น 5 ประการคือ

- 1) ปัญหาด้านการบัญชีและการจัดการความรู้ คือ รูปแบบบัญชีของกองทุนหมู่บ้านมีความหลากหลาย ไม่มีรูปแบบตรวจสอบบัญชีที่ชัดเจน และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านขาดประสบการณ์และทักษะในการอ่านและตรวจบัญชีอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์กรแบบนิติบุคคล ทำให้การบริหารงานมีความล่าช้าและไม่ประสานงานกัน
- 2) ด้านฐานข้อมูล ขาดผู้ประสานงานหลักระหว่างจังหวัด อำเภอ และตำบล ทำให้ขาดความชัดเจนในรูปแบบและชนิดของข้อมูล
- 3) ด้านเครือข่าย ขาดการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทำให้การบริหารงานล่าช้าและไม่มีการประสานงานกัน
- 4) ด้านอาชีพ ขาดตลาดรองรับสินค้าที่เกิดจากเงินช่วยเหลือในกองทุนหมู่บ้าน และขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

¹⁴ อ้างถึงใน กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA WATCH). วิจัยกองทุนหมู่บ้านพอกัน. ใน

5) ด้านบูรณาการ ขาดการประสานงานและกลุ่มในชุมชนที่ขาดหายไปหลังเงินกองทุนหมู่บ้านเข้าไปในท้องถิ่น

"ผมต้องถอนหายใจเมื่อทำวิจัยเรื่องนี้ เพราะยอมรับว่าชาวบ้านยังขาดความเข้าใจในเรื่องกองทุนหมู่บ้านอย่างแท้จริง เมื่อทีมงานลงพื้นที่เพื่อสอบถามชาวบ้านพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าใจว่าเงิน 1 ล้านบาทเป็นเงินของ พ.ต.ท.ทักษิณ (พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร) เนื่องจากถูกทำให้เชื่อเช่นนั้น" และว่า "นโยบายนี้จึงถือว่ามีจุดอ่อนมากแต่อยู่ในวิสัยที่จะพัฒนาได้ อย่างไรก็ตาม เห็นว่านโยบายรากหญ้าทั้งหลายอย่าได้เอาเงินเป็นตัวตั้งหรือใช้เงินเป็นปัจจัยนำ แต่ต้องดูที่ความพร้อมเป็นหลัก"

"คณะวิจัยก็เคยสอบถามชาวบ้านว่าชอบเงินกองทุนหมู่บ้านไหม ชาวบ้านก็บอกว่า มีคนเอาเงินมาจี้ให้ถึงหน้าบ้านใครไม่เอาก็โง่"

ดร.สมชัย จิตสุชน จากมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย กล่าวในเวทีสัมมนาเรื่อง "กองทุนหมู่บ้าน: สร้างรายได้หรือก่อหนี้" จัดขึ้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 ณ ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า¹⁵ กองทุนหมู่บ้านไม่ใช่นโยบายแก้ปัญหาความยากจน ข้อมูลของ TDRI ซึ่งทำการสำรวจ 13 จังหวัด กระจายทั้ง 4 ภาค ลงลึกจังหวัดเพชรบุรี 10,000 ครัวเรือน (2547-2548) 69% ลงทะเบียนเป็นสมาชิก (กองทุนหมู่บ้านต้องเป็นสมาชิกก่อน ถึงจะกู้ได้) 46% ของสมาชิกทำการขอกู้ 99% ได้อนุมัติเงินกู้ (และได้เงินเกือบเต็มจำนวนที่ขอไป) ถ้ากองทุนหมู่บ้านสร้างรายได้หรือก่อให้เกิดอาชีพ ชาวบ้านต้องทำอย่างน้อย 2 อย่าง 1) กิจกรรมที่ทำอยู่เดิมน่าจะขยายใหญ่ขึ้น (expand business) สำรวจข้อมูลตรงนี้ พบว่ามี นัยยะสำคัญ (significant) แต่ในแง่ magnitude (ขนาดหรือความใหญ่โต) ถือว่าต่ำ (เพียง 6-8%) 2) เริ่มธุรกิจใหม่ (new business) สำรวจแล้วพบน้อยมาก ข้อมูลไม่ปรากฏว่ามีนัยสำคัญ (significant)

จากทั้งสองข้อสรุปได้ว่ากองทุนหมู่บ้านช่วยได้บางส่วน แต่ไม่คุ้มค่าด้าน policy planning การดูว่ากองทุนหมู่บ้านจะยั่งยืนหรือไม่ โดยพิจารณาว่าชาวบ้านเอาเงินมาใช้คืนได้หรือไม่ ข้อมูลที่สำรวจได้สอดคล้องกับที่รัฐบาลบอก คือ 95% ใช้คืน แต่เป็นการใช้คืนโดยการกู้เงินจากแหล่งอื่นมาใช้ (เช่น เงินกู้ธนาคาร) เรียกว่า "การผลัดผ้าชาวบ้าน"

¹⁵ สมชัย จิตสุชน. การสัมมนาเรื่อง "กองทุนหมู่บ้าน : สร้างรายได้หรือก่อหนี้" จัดโดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ใน

<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=merveillesxx&month=08-2006&date=06&group=4&gblog=16>

ส่วนคำถามที่ว่า กองทุนหมู่บ้านสร้างรายได้หรือก่อนหน้านี้ เป็นประเด็นที่ถกกันมานานแล้ว โดยจากการสำรวจ 3 ปี ก็ยังคงได้คำตอบเหมือนเดิม เช่น เรื่องรายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นไม่น่าจะชัดเจนในเรื่องนี้ แต่ตอบได้ว่ามันก็ต้องเพิ่มขึ้นอยู่แล้ว ถ้าเดิมเขาไม่มีเงิน

นอกจากนี้ ดร.สมชัยได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า กองทุนหมู่บ้านอาจมีข้อดี คือให้ชาวบ้านเรียนรู้การตัดสินใจด้วยตัวเอง แต่คำถามคือนี้เป็น “การบังคับให้เรียนรู้” (force learning) หรือเปล่า

ดร.สมชัย ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้านไว้ว่า ปัจจัยในส่วนนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า กองทุนนั้นต้องมีการประชุมมากขึ้น สมาชิกรับรู้ข่าวสาร มีส่วนร่วม ส่งเสริมการคืนเงินกู้ที่ตรงเวลา และส่งเสริมการออมในชุมชน

กองทุนหมู่บ้านสร้างหนี้ และกระทบต่อทรัพย์สินในอนาคต

ศาสตราจารย์โรเบิร์ต เอ็ม ทาวน์เซนต์ แห่งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยชิคาโก สหรัฐอเมริกา กล่าวปาฐกถาพิเศษเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบจากโครงการกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาทของรัฐบาลไทย¹⁶ โดยระบุว่า ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2546 ซึ่งตนได้ศึกษาวิจัยร่วมกับนายโจเซฟ คาโบสกี นั้นพบว่า กองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบให้ปริมาณของหนี้สินระยะสั้นและหนี้สินโดยรวมของครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม หนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้าน ไม่ได้เข้าไปทดแทนหนี้สินจากแหล่งเงินกู้อื่นๆ แต่อย่างใด นอกจากนั้น หนี้สินของกองทุนหมู่บ้านยังส่งผลให้เกิดหนี้สินที่กู้ยืมมาเพื่อบริโภคเพิ่มมากขึ้น โดยทุกๆ 1 บาทของหนี้จะเป็นหนี้เพื่อการบริโภคระหว่าง 0.35-0.81 บาท และยังพบอีกว่ามีการกู้เพื่อนำมาใช้จ่ายในการเกษตรมากขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน

ศาสตราจารย์ทาวน์เซนต์ระบุว่า ผลการศึกษาชี้ว่า การกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านทำให้มีการลงทุนด้านเกษตรกรรมมากขึ้น แต่ไม่ก่อให้เกิดการเริ่มต้นธุรกิจใหม่ๆ ในครัวเรือน ปริมาณธุรกิจที่เพิ่มขึ้นเป็นการเพิ่มจำนวนธุรกิจในครัวเรือนเท่านั้น

การวิจัยพบว่า เงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบต่อสินทรัพย์ในอนาคตของครัวเรือน ทำให้สินทรัพย์ลดน้อยลง แต่เพิ่มระดับการบริโภคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจตีความได้ว่า ครัวเรือน

¹⁶ หนังสือพิมพ์ดิซันรายวัน ฉบับวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2547. เปิดผลวิจัยกองทุนหมู่บ้าน ผั่งขึ้นหนี้เพิ่ม-สินทรัพย์ลด. ใน <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2004q3/article2004aug18p3.htm>

คาดหวังว่าในอนาคตจะมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงจับจ่ายในปัจจุบันมากขึ้นและลดระดับของสินทรัพย์ในอนาคตลง เพราะถือว่าการกู้ยืมทำได้ง่ายขึ้น

กองทุนหมู่บ้านอยู่ในสภาพที่อ่อนแอและไม่เข้มแข็ง

วิษณุ บุญมาร์ตน์ จากสถาบันราชภัฏสวนดุสิต กล่าวถึงกองทุนหมู่บ้านว่า¹⁷ การตรวจสอบข้อมูลของการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านกับกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ล่าสุด พบว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านมีปัญหาในการดำเนินการอย่างมาก ซึ่งรัฐบาลต้องรีบดำเนินการแก้ไข บางกองทุนอยู่ในสภาพที่อ่อนแอและไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นรายภาคได้ดังนี้

ภาคกลาง ภาคตะวันออก รวมถึงภาคตะวันตก พบปัญหาทั้งจากระบบการทำงาน และที่ตัวบุคคล ระบบการทำงานเริ่มตั้งแต่ขาดการประชาสัมพันธ์ทำให้ผู้ปฏิบัติขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบ คำสั่งต่างๆ หลายครั้ง จนผู้ปฏิบัติงานเกิดความสับสน เช่น ระเบียบในการทำนิติกรรมสัญญา ไม่มีกรอบชี้วัดการปฏิบัติงาน มีหมู่บ้านมากทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กจนดูแลไม่ทั่วถึง บางแห่งยังขาดที่ทำการและอุปกรณ์สำนักงาน นอกจากนี้ยังมีเงินออมต่ำ ทำให้วงเงินกู้มีน้อย ระยะเวลาชำระคืนเร็วเกินไป และไม่มีเงินประกันความเสี่ยง ในส่วนของตัวบุคคลนั้น ทั้ง 3 ภาคที่กล่าวมาข้างต้นนี้ประสบปัญหาตั้งแต่ สมาชิกไม่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมเนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้ระบบการทำงานเป็นทีมขาดประสิทธิภาพ กรรมการไม่มีความเป็นธรรม ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ กลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่นเข้ามาบีบบังคับในกองทุนโดยไม่มีหน่วยงานมาติดตามตรวจสอบ

ภาคเหนือ พบว่า มีปัญหาในเรื่องนโยบายที่ขาดความเป็นเอกภาพ การดำเนินงานขาดความชัดเจนเปลี่ยนแปลงบ่อย ระเบียบการชำระคืน เช่น การส่งคืนภายใน 1 ปีและการให้สมาชิกส่งคืนธนาคารโดยตรงยังมีปัญหา นอกจากนี้ตัวระเบียบเองมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย วงเงินกู้ที่กรรมการอนุมัติให้มีน้อยเพียง 20,000 บาท ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรกับธนาคารออมสินมีวิธีการปฏิบัติไม่เหมือนกัน บางพื้นที่ไม่มีธนาคารต้องไปต่างอำเภอ สุดท้ายคือระบบบัญชีเปลี่ยนแปลงบ่อยหรือมีมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ด้านการดำเนินงาน คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องระเบียบการทำบัญชี และไม่มีการบันทึกการประชุม

¹⁷ กรุงเทพธุรกิจ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547. 3 ปีกองทุนหมู่บ้านได้อะไร. ใน

ภาคใต้ ปัญหาที่พบในส่วนของการบริการคือ ขาดจิตสำนึก ขาดขวัญกำลังใจ ขาดความรู้ บางแห่งพบว่ากรรมการบางคนเป็นเผด็จการ ใช้ระบบเครือญาติ กรรมการมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ไม่มีเวลา เจ้าหน้าที่ขาดการบูรณาการ ขาดการติดตาม บทบาทไม่ชัดเจน สมาชิกขาดวินัย ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ใช้เงินไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ สร้างหนี้เพิ่ม ที่สำคัญคือเป็นนโยบายเร่งด่วน ไม่มีการบูรณาการ ไม่มีความเป็นเอกภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วม (ต่างจากผลการศึกษาของภาคกลาง ภาคตะวันออก รวมถึงภาคตะวันตก) ระเบียบบริหารจัดการไม่ชัดเจนและขาดการประสานงานเรื่องการตลาด และขาดทางเลือกในอาชีพ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า คณะกรรมการไม่มีการวิเคราะห์โครงการที่สมาชิกขอกู้เงิน ไม่ยึดระเบียบ ขาดการฝึกอบรมพัฒนา ไม่เสียสละ ไม่มีการประชุมจริง ขาดการติดตามการดำเนินงาน ในส่วนของสมาชิก พบว่า ใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ขาดความรู้ด้านการพัฒนาอาชีพและการตลาด ชุมชนไม่มีความพร้อมทำให้สมาชิกไม่เข้าใจ ถือเป็นผลกระทบจากการเร่งรัดจัดตั้งกองทุน ไม่ส่งคืนเงินกู้ คนจนขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน (สอดคล้องกับผลการศึกษาของ TDRI) ขาดจิตสำนึกความเป็นเจ้าของกองทุน ระเบียบไม่รัดกุม สัญญาเงินกู้สั้น เงินทุนไม่เพียงพอให้สมาชิกกู้ยืม ที่สำคัญคือมีการเมืองเข้ามาแทรกแซง (สอดคล้องกับผลการศึกษาของภาคกลาง ภาคตะวันออก รวมถึงภาคตะวันตก)

ประชาชนิยมกองทุนหมู่บ้าน รั่วไหล-ไร้ระบบตรวจสอบ ปลอ่ยกู้และเท!!

สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ได้จัดทำรายงานการตรวจสอบการดำเนินงานโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยรายงานการตรวจสอบมีรายละเอียดดังนี้¹⁸

จากข้อมูลเดือนพฤศจิกายน 2549 ยอดเงินกู้ตามโครงการรวมทั้งสิ้น 92,214.37 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยแต่ละงวดอยู่ที่ร้อยละ 2.75-5.25 ต่อปี (กู้จาก ธ.ก.ส. 12,567.42 ล้านบาท และกู้จากธนาคารออมสิน 79,646.95 ล้านบาท) โดยรัฐบาลจัดสรรงบฯ เพื่อทยอยชำระคืนเงินกู้แล้วประมาณ 11 ครั้ง ล่าสุดเมื่อเดือนกรกฎาคม 2549 รวมยอดเงินที่ชำระแล้ว 72,147.26 ล้านบาท ยอดหนี้สินของภาครัฐตามโครงการคงค้าง ณ เดือนพฤศจิกายน 2549 เฉพาะเงินต้นมีทั้งสิ้น 29,353.15 ล้านบาท จากการตรวจสอบการดำเนินงาน พบประเด็นปัญหาสำคัญ และมีแนวโน้มที่จะแผ่ขยายเพิ่มขึ้นทุกปี คือกองทุนหมู่บ้านมีหนี้ค้างชำระ และเงินขาดบัญชี โดยกองทุนบาง

¹⁸ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.). รายงานการตรวจสอบการดำเนินงานโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. ใน

รศ.พรหม วรรณ วรรณ

แห่งอาจกล่าวได้ว่าอยู่ในภาวะวิกฤต ไม่ได้ดำเนินกิจการมาเป็นเวลาหลายปีและไม่มีเงินคงเหลือในบัญชีกองทุน

ข้อมูลตามบัญชีเงินฝากธนาคารของแต่ละกองทุนหมู่บ้านที่ฝาก ธ.ก.ส.จำนวน 13,936 กองทุน จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่ากองทุนหมู่บ้านประมาณร้อยละ 18.25 (จำนวน 2,543 แห่ง) มีปัญหานี้ค้างชำระหรือเงินขาดบัญชี คิดเป็นเงินรวมไม่น้อยกว่า 1,583.32 ล้านบาท หรือไม่น้อยกว่าร้อยละ 11.36

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว เนื่องจากช่วงเริ่มต้นของการดำเนินการเป็นไปอย่างรีบเร่ง โดยมุ่งเป้าหมายจัดตั้งกองทุนให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ ทำให้การจัดตั้งกองทุนต้องรีบดำเนินการโดยไม่ได้คำนึงถึงความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนอย่างแท้จริง ขาดการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการให้กับประชาชนทั่วไปได้เข้าใจถึงหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน หน่วยงานที่รับผิดชอบขาดการติดตามแก้ไขปัญหาย่างเคร่งครัดจริงจัง หรือไม่ได้นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างแท้จริง และปัญหาการแทรกแซงทางด้านการเมือง

ปัญหานี้ค้างชำระหรือเงินขาดบัญชี จากการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการปล่อยกู้และรับชำระหนี้เงินกู้จากสมาชิกกองทุนหมู่บ้านแต่ละกองทุน ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2549 ตามบัญชีที่กองทุนหมู่บ้านแต่ละแห่งเปิดไว้ และดำเนินกิจกรรมปล่อยกู้และรับชำระหนี้ผ่าน ธ.ก.ส. จำนวน 13,936 กองทุน โดยพิจารณาข้อมูลของกองทุนหมู่บ้านย้อนหลังในรอบ 1 ปี 5 เดือน (สำหรับธนาคารออมสินระบบจัดเก็บข้อมูลบัญชีกองทุนหมู่บ้าน ไม่สามารถตรวจสอบการเคลื่อนไหวได้อย่างชัดเจน) พบว่ามีกองทุนหมู่บ้านที่ประสบปัญหานี้ค้างชำระหรือเงินขาดบัญชี อย่างน้อย 2,543 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 18.25 ของกองทุนหมู่บ้านที่เปิดบัญชีกับ ธ.ก.ส. รวมเป็นเงินไม่น้อยกว่า 1,582.32 ล้านบาท หรือไม่น้อยกว่าร้อยละ 11.36 และจากการสุ่มตรวจสอบกองทุนหมู่บ้านทั่วประเทศ ช่วงเดือนตุลาคม 2548 ถึงเดือนมีนาคม 2549 ครอบคลุม 5 ภูมิภาคทั่วประเทศ จำนวน 15 จังหวัด 450 กองทุนหมู่บ้าน เงินกองทุนที่จัดสรรทั้งสิ้น 450 ล้านบาท พบว่ากองทุนหมู่บ้านทุกจังหวัดจำนวน 225 กองทุน หรือร้อยละ 50 ของจำนวนกองทุนหมู่บ้านที่สุ่มตรวจสอบ มีปัญหานี้ค้างชำระหรือเงินขาดบัญชีเป็นเงิน 83.39 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 18.53 ของเงินกองทุนที่จัดสรร โดยส่วนใหญ่เป็นกองทุนหมู่บ้านทางภาคใต้

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเป็นหนี้ค้างชำระของกองทุนหมู่บ้าน

กรรมการกองทุนหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง เสียสละ และความโปร่งใส ปรากฏว่าจากกองทุนหมู่บ้านที่มีปัญหานี้ค้างชำระ 225 กองทุน พบว่ากรรมการรวมถึงประธานกองทุนมีหนี้ค้างชำระต่อกองทุน 76 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 33.78 ของกองทุนหมู่บ้านที่มีปัญหานี้ค้าง

ชำระ ในจำนวนนี้ปรากฏว่าเป็นประธานเครือข่ายกองทุนทั้งระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ที่มีหนี้ค้างชำระต่อกองทุนด้วยจำนวนถึง 20 กองทุน และเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สมาชิกเกิดการเลียนแบบและถือเป็นข้ออ้างไม่ชำระคืนเงินกู้ตามสัญญา และเกิดการแผ่ขยายของปัญหาหนี้ค้างชำระเพิ่มมากขึ้นดังกล่าว อีกทั้งการติดตามเร่งรัดหนี้ค้างชำระของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการประนีประนอม และไม่ได้ดำเนินการอย่างเคร่งครัด เนื่องจากคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ตลอดจนกรรมการกองทุนหมู่บ้านค้างชำระหนี้ด้วย จึงไม่มีผู้ที่จะดำเนินการ

สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีความสามัคคีและความร่วมมือ ปรากฏว่าสมาชิกส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ และวัตถุประสงค์ของโครงการ และไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมกองทุนหมู่บ้านอย่างเต็มที่

ระบบบัญชีมีความถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน ปรากฏว่ากองทุนหมู่บ้านที่สุ่มตรวจสอบ 179 กองทุน มีปัญหาหรือจุดอ่อนในการจัดบัญชี เอกสาร หรือทะเบียนคุมต่างๆ ที่สำคัญ กล่าวคือ ไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วน และไม่เป็นปัจจุบัน

เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนได้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้แก่กองทุนหมู่บ้าน ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาหนี้ค้างชำระของกองทุนหมู่บ้าน อีกทั้งแนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยให้ประนีประนอมเพียงอย่างเดียว และไม่ได้กำหนดระยะเวลาที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนจนถึงการใช้มาตรการทางกฎหมายไว้อย่างชัดเจน กอปรกับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายจึงไม่ได้ดำเนินการอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ กองทุนหมู่บ้านที่มีปัญหาหนี้ค้างชำระ ส่วนใหญ่ไม่ได้รับความช่วยเหลือแนะนำการแก้ไขปัญหาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จากหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้องตามโครงการ อาทิ คณะอนุกรรมการสนับสนุนฯ ระดับจังหวัด/อำเภอ เครือข่ายระดับจังหวัด/อำเภอ/ตำบล เป็นต้น กอปรกับ สทบ.ไม่ได้ติดตาม กำชับให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง อีกทั้งไม่ได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้ขาดความชัดเจนในการดำเนินการและมีผลทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว

รัฐธรรมนูญ
มาตรา ๑๖๖

ทักษิณา-ประชานิยม

ทักษิณา-ประชานิยม ในมุมมองของ อ.เอนกได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างร้ายแรง เช่น ด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้ปัญหานี้สินค้ครัวเรือนสูงขึ้น ด้านสังคมเกิดการสร้างความนิยมผิดๆ ให้ประชาชนรอการช่วยเหลือ อุปถัมภ์จากรัฐ ให้สังคมเกิดความคาดหวัง รอคอยการแก้ปัญหาจากผู้นำ เกิดการรวมศูนย์อำนาจ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อระบบราชการที่เป็นมันสมองของประเทศ การที่ประเทศไทยจะสลัดตัวหลุดออกจาก "ประชานิยม" ได้จึงไม่ใช่ของง่ายเลย ยิ่งไปกว่านั้น ปัจจุบันก็ยังเป็นกระแสของขบวนการประชานิยมทั้งหลายในขอบเขตทั่วโลกด้วย

ในขณะเดียวกัน อ.เอนกมองว่า การหาทางออกจาก "ประชานิยม" นั้น สิ่งที่สำคัญก็คือเราไม่ควรคิดหรือเชื่อว่า 5 ปีที่ผ่านมา ประชาชนคนไทยอ่อนเขลาและถูกหลอกลวง หรือถูกสะกดด้วย "มนตรา" ของ "ประชานิยม" อย่างง่ายดาย แต่ควรเชื่อว่าประชาชนคนยากจนทั้งหลายนั้นฉลาดที่รู้จักเลือก "ประชานิยม" เพราะพวกเขาเล็งเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากนโยบายเหล่านั้นอย่างมากเร็ว และดี เป็นที่น่าพอใจ ถ้าเชื่อว่าประชาชนมีเหตุผลที่สนับสนุนประชานิยม ก็ย่อมเชื่อด้วยว่าประชาชนนั้นจะรู้เท่าทัน "ประชานิยม" รู้ซึ่งถึง "จุดอ่อน จุดด้อย" ของประชานิยมได้ แต่ต่อไปในอนาคตประชาชนรากหญ้าอาจฉลาดพอที่จะถอนการสนับสนุนต่อประชานิยมได้ และแม้ในตอนนี้ประชาชนอาจ "เห็น" ถึงจุดอ่อนข้อบกพร่องของประชานิยมอยู่แล้ว แต่การที่พวกเขายังสนับสนุนอยู่นั้น อาจเป็นเพราะเห็นว่า "คุณประโยชน์" ที่ได้รับจากประชานิยมนั้นยังมีมากกว่า "โทษ" ¹⁹

¹⁹ อเณก เหล่าธรรมทัศน์. 2549. ทักษิณา-ประชานิยม. กรุงเทพฯ: มติชน.

ข้อดี-ข้อเสีย โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจากผลการ ประเมินและงานวิจัยที่ผ่านมา

จากตัวอย่างการประเมินและผลการวิจัยข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีทั้งด้านบวกและด้านลบที่ส่งผลให้บางกองทุนมีสภาพที่เข้มแข็ง ในขณะที่บางกองทุนมีสภาพที่อ่อนแอและจำเป็นต้องมีหน่วยงานเข้าไปให้ความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน ผลจากตัวอย่างการประเมินและผลการวิจัยที่ผ่านมา พบว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านมีข้อดีและข้อเสียดังต่อไปนี้

ข้อดี

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โครงการนี้ช่วยแก้ปัญหาความยากจน ก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่การพัฒนารายได้ เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ เป็นแหล่งเงินกู้แหล่งใหม่ให้กับประชาชน แชนหน้าหนี้ในระบบ เป็นนโยบายกระจายโอกาส คนจนมีโอกาสกู้ยืมเงิน

ด้านสังคม พบว่า โครงการนี้ทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความสามัคคี ร่วมรับผิดชอบและเกิดความร่วมมือของคนในชุมชน เป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น เกิดกระบวนการในการเรียนรู้และจัดการในชุมชนจากการใช้เวทีประชาคม สามารถพัฒนาไปสู่เรื่องอื่นๆ ได้

ด้านการเมือง พบว่า โครงการนี้เป็นโครงการที่กระจายอำนาจในการตัดสินใจมาสู่ประชาชนรากหญ้า ทำให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในนโยบายของรัฐบาล (ราชการ) ช่วยพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน

ข้อเสีย

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โครงการนี้ไม่ใช่นโยบายแก้ปัญหาความยากจน เป็นเพียง “การผลักดันข้าวม้า” ทำให้ประชาชนเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น เป็นการสร้างหนี้ให้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น เพิ่มการบริโภคและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในอนาคตของประชาชนลดลง

ด้านสังคม พบว่า แม้มีความเห็นว่าโครงการนี้ทำให้ชาวบ้านได้ตัดสินใจด้วยตนเองแต่มีความเห็นแย้งว่า เป็นการบังคับให้เรียนรู้หรือเปล่า และยังพบว่าโครงการนี้นำมาซึ่งปัญหาความไม่โปร่งใส โดยเฉพาะเรื่องการอนุมัติเงินกู้ยืม และปัญหาการขูดจี้ค่าน้ำกิน นำเงินไปใช้ไม่ตรงกับ

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมและวัตถุประสงค์ของโครงการ ทำให้ประชาชนเป็นหนี้เพิ่ม นำมาสู่ปัญหาการเบียดหนี้ และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความแตกแยกในชุมชนตามมาได้

ด้านการเมือง พบว่า โครงการนี้ก่อให้เกิดการสร้างโครงสร้างอำนาจใหม่ในหมู่บ้านที่ชัดเจนและหยั่งลึกกว่าเดิม อันอาจจะกลายเป็นการสร้างความเข้มแข็งของศักดินาชาวบ้านหรืออำมาตย์ชาวบ้าน หรือเจ้าพ่อท้องถิ่น และมีส่วนสร้างความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนในหมู่บ้านขึ้น

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง (SML)

ทรรศนะต่อโครงการ SML ที่กล่าวถึงในการประเมินและงานวิจัยที่ผ่านมา แบ่งได้เป็น

โครงการ SML ช่วยแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการ

การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับโครงการ SML พ.ศ. 2548 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified three-stage sampling โดยเก็บข้อมูลจากประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น 4,800 คน ทั่วประเทศ (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) ระหว่างวันที่ 24-29 มิถุนายน พ.ศ. 2548 พบข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้²⁰

ประชาชนทราบว่าหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับบพัฒนาจากโครงการ SML ทั่วประเทศร้อยละ 86.9 ไม่ทราบร้อยละ 13.1 โดยภาคกลาง ทราบ ร้อยละ 81.9 ภาคเหนือ ทราบ ร้อยละ 90.8 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทราบ ร้อยละ 93.6 และภาคใต้ ทราบ ร้อยละ 79.8

การเข้าร่วมประชุม/ประชาคมเพื่อคัดเลือกปัญหาหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการ พบว่า มีประชาชนเข้าร่วมร้อยละ 78.1 ไม่ได้เข้าร่วมร้อยละ 21.9 โดยผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมให้เหตุผลดังนี้ ไม่ได้ติดตามข่าวสาร ร้อยละ 9.8 ไม่มีเวลาร้อยละ 9.6 ยังไม่มีการเบิกเงินงบประมาณมาใช้ร้อยละ 0.8 และอื่น ๆ ร้อยละ 1.7

กิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ที่หมู่บ้านหรือชุมชนนำบพัฒนา SML ไปดำเนินการ พบว่า ร้อยละ 40.6 นำไปใช้ในด้านสาธารณูปโภค (ขุดบ่อ ขุดสระ ประปาหมู่บ้าน สร้างถนน ฯลฯ) ร้อยละ 39.3 นำไปใช้ในด้านสวัสดิการชุมชน (สร้างอาคารเอนกประสงค์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ฯลฯ)

²⁰ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับโครงการ SML พ.ศ. 2548. ใน

ร้อยละ 29.2 นำไปใช้ในการส่งเสริมอาชีพ/รายได้ การมีงานทำ (หาวิทยากรแนะนำอาชีพเสริม สร้างร้านค้า/ตลาดชุมชน ฯลฯ) ร้อยละ 26.6 นำไปใช้ด้านการเกษตร (ทำโรงงานปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ธนาคารพืชผลเกษตร ฯลฯ) และร้อยละ 1.8 ตอบว่า ไม่ทราบ/ ไม่แน่ใจ

ความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน พบว่า ร้อยละ 87.6 ตอบว่าแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการ

ความคิดเห็นต่อความโปร่งใส/เป็นธรรมของคณะกรรมการ พบว่า ประชาชนทั่วประเทศ ร้อยละ 89.1 ตอบว่าโปร่งใส ร้อยละ 3.3 ตอบว่าไม่โปร่งใส และเมื่อพิจารณารายภาคพบว่า ภาคกลาง ประชาชนร้อยละ 87.8 ตอบว่า โปร่งใส ร้อยละ 4.2 ตอบว่าไม่โปร่งใส ภาคเหนือ ประชาชนร้อยละ 89.7 ตอบว่าโปร่งใส ร้อยละ 2.4 ตอบว่าไม่โปร่งใส ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชาชนร้อยละ 93.9 ตอบว่า โปร่งใส ร้อยละ 2.3 ตอบว่าไม่โปร่งใส และภาคใต้ ประชาชนร้อยละ 80.8 ตอบว่าโปร่งใส ร้อยละ 5.0 ตอบว่าไม่โปร่งใส

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของโครงการ SML พบว่า ประชาชนทั่วประเทศร้อยละ 54.6 ตอบว่า มีประโยชน์มาก ร้อยละ 35.6 ตอบว่า มีประโยชน์ปานกลาง ร้อยละ 2.6 ตอบว่า มีประโยชน์น้อย ร้อยละ 1.5 ตอบว่า ไม่มีประโยชน์และร้อยละ 5.7 ไม่มีความคิดเห็น ถ้าพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ภาคกลาง ร้อยละ 50.9 ตอบว่า มีประโยชน์มาก ร้อยละ 37.1 ตอบว่า มีประโยชน์ปานกลาง ภาคเหนือ ร้อยละ 60.7 ตอบว่า มีประโยชน์มาก ร้อยละ 31.4 ตอบว่า มีประโยชน์ปานกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 58.7 ตอบว่า มีประโยชน์มาก ร้อยละ 35.8 ตอบว่า มีประโยชน์ปานกลาง และภาคใต้ ร้อยละ 46.7 ตอบว่า มีประโยชน์มาก ร้อยละ 37.7 ตอบว่า มีประโยชน์ปานกลาง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบต่อหมู่บ้าน/ชุมชนหลังจากมีโครงการ SML ด้านการสร้างงาน/อาชีพ พบว่า ร้อยละ 54.5 ตอบว่าดีขึ้น ร้อยละ 45.0 ตอบว่าเท่าเดิม ร้อยละ 0.5 ตอบว่าลดลง ด้านรายได้ของครัวเรือน พบว่า ร้อยละ 46.1 ตอบว่าดีขึ้น ร้อยละ 52.7 ตอบว่าเท่าเดิม ร้อยละ 1.2 ตอบว่าน้อยลง และด้านคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของครัวเรือน พบว่า ร้อยละ 63.2 ตอบว่าดีขึ้น ร้อยละ 35.8 ตอบว่าเท่าเดิม ร้อยละ 1.0 ตอบว่าแย่ลง

ความคิดเห็นต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการ SML ของหมู่บ้าน/ชุมชน พบว่า ประชาชนทั่วประเทศ ร้อยละ 38.1 ตอบว่า มาก ร้อยละ 52.0 ตอบว่าปานกลาง ร้อยละ 6.6 ตอบว่าน้อย และร้อยละ 3.3 ตอบว่า ไม่ประสบผลสำเร็จ และถ้าพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ภาคกลาง ร้อยละ 33.0 ตอบว่า มาก ร้อยละ 54.9 ตอบว่าปานกลาง ภาคเหนือ ร้อยละ 40.2 ตอบว่า

มาก ร้อยละ 52.7 ตอบว่าปานกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 46.4 ตอบว่า มาก ร้อยละ 47.4 ตอบว่าปานกลาง ภาคใต้ ร้อยละ 30.3 ตอบว่า มาก ร้อยละ 54.0 ตอบว่าปานกลาง

และผลสำรวจความคิดเห็นต่อโครงการ SML พบว่า ร้อยละ 28.0 ตอบว่า ไม่ต้องปรับปรุง ร้อยละ 39.1 ตอบว่าต้องปรับปรุง และร้อยละ 32.9 ตอบว่า ไม่มีความคิดเห็น โดยผู้ซึ่งตอบว่า ต้องมีการปรับปรุงโครงการนี้ ให้เหตุผลดังนี้ ร้อยละ 24.4 สนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 4.0 ตรวจสอบและติดตามผลทุกระยะร้อยละ 3.3 ส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ ประชาชนมีส่วนร่วมร้อยละ 2.6 จัดหาเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษา/อบรม และร้อยละ 0.8 การใช้งบประมาณมีข้อจำกัด

โครงการ SML สร้างงาน สร้างรายได้

ศูนย์วิจัยธุรกิจและเศรษฐกิจอีสาน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (มข.) เปิดเผยผลวิจัยเรื่องโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชน (SML) และโครงการชุมชนพอเพียง ใน สายตาของคนอีสาน โดยโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชน ซึ่งเป็นโครงการที่ริเริ่มในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร และโครงการชุมชนพอเพียง ริเริ่มในสมัยรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยจากกลุ่มตัวอย่างคือประชาชนชาวอีสาน รวม 429 คน ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2552 พบว่า²¹ ประชาชนส่วนใหญ่รู้ความเข้าใจในโครงการเอสเอ็มแอล และโครงการชุมชน พอเพียงในระดับเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือ ระดับปานกลาง ร้อยละ 30.1% และ ระดับมาก เพียงร้อยละ 15.6%

ผลสำรวจนี้ระบุถึงความพึงพอใจของประชาชนในแต่ละโครงการใน 9 ประเด็น คือ โครงการตรงตามความต้องการของชุมชน, การรับรู้/การประชาสัมพันธ์ของโครงการ, การบริหาร โครงการของรัฐบาล, ความเหมาะสมของกระจายงบประมาณต่อชุมชน, การบริการจัดการ งบประมาณของชุมชน, โครงการสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน, ความคุ้มค่าของ ผลประโยชน์กับงบประมาณ, การตรวจสอบความโปร่งใสและประเมินประสิทธิภาพโครงการ และ ความพึงพอใจในภาพรวมของโครงการ ซึ่งพบว่า ถ้าดูจากคะแนนเฉลี่ยโครงการ SML มีค่าเฉลี่ย ความพึงพอใจในระดับปานกลาง = 3.42 ส่วนโครงการชุมชนพอเพียงนั้น ผลพบว่ามีค่าเฉลี่ย

²¹ ศูนย์วิจัยธุรกิจและเศรษฐกิจอีสาน. โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชน (SML) และโครงการชุมชนพอเพียง ในสายตาของ คนอีสาน. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ความพึงพอใจในระดับปานกลาง = 3.07 แต่น้อยกว่าโครงการ SML ส่วนประเด็นที่โครงการ SML
ขนาดลดยมากที่สุด คือ ประเด็นด้านความคุ้มค่าของผลประโยชน์กับงบประมาณ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามมองเห็นเหมือนกันของทั้ง 2 โครงการนี้ คือ สามารถ
สร้างงาน สร้างรายได้ รองลงมาคือ เป็นนโยบายประชานิยมเพื่อหวังผลทางการเมือง
และช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศได้

เมื่อถามว่าประเด็นใดที่คิดว่าโครงการทั้ง 2 มีลักษณะแตกต่างกัน พบว่าประเด็นของ
ประสิทธิภาพของแต่ละโครงการ มีความแตกต่างมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.2 รองลงมาคือ
ผลประโยชน์ของชุมชนที่จะได้รับ ร้อยละ 23.1% จำนวนเงินงบประมาณที่ให้ ร้อยละ 17.9 และ
นโยบายของรัฐบาล ร้อยละ 17.2

นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 35 เห็นว่า ชุมชนได้ประโยชน์จากโครงการพัฒนา
ศักยภาพชุมชน SML มากที่สุด รองลงมาคือ ได้เท่ากันทั้ง 2 โครงการ คิดเป็นร้อยละ
30.1 โครงการชุมชนพอเพียงได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 21.8 และไม่ได้เลยทั้ง 2 โครงการ คิดเป็น
ร้อยละ 13.0

โครงการ SML ช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยและความเข้มแข็งให้ชุมชน

นายคุณวัฒน์ วตินสังวร กล่าวถึงโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน
(SML) ไว้ในบทความวิชาการ ครั้งที่ 2 (5 มกราคม พ.ศ. 2552) ว่า²² แม้ว่าจะเป็นโครงการที่มี
เป้าหมายที่ชัดเจนในการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบใน
การพัฒนาดูแลท้องถิ่นและใช้จ่ายงบประมาณด้วยตนเอง ซึ่งต้องถือว่าเป็นมิติใหม่ของการสร้าง
การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการรับผิดชอบในการใช้จ่ายงบประมาณของประเทศโดยตรงในมิติ
ของงบประมาณประชาชน ซึ่งนับเป็นก้าวที่สำคัญยิ่งกว่าการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไป
ยังท้องถิ่นเพราะเป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจที่
แท้จริง ซึ่งต้องถือว่านโยบายนี้เป็นการวางรากฐานให้กับการสร้างประชาธิปไตย
ประชาชนเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

²² นายคุณวัฒน์ วตินสังวร. โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML). ใน

แต่แน่นอนที่สุดว่ามีคำถามมากมายทั้งจากชนชั้นกลางในเมือง ชนชั้นปกครองและนักวิชาการในสายอนุรักษ์นิยมว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นนโยบายประชานิยมสุดชั่วที่นอกจากไม่สร้างความเข้มแข็งแล้วยังเป็นการมอบเมาประชาชนทั้งหลายเหล่านั้นมีทั้งที่เป็นข้อห่วงใยและที่เป็นอคติที่มีต่อโครงการดังกล่าว แน่แน่นอนที่สุดว่านับแต่เริ่มดำเนินโครงการมาจนถึงขณะนี้ มีปัญหาอุปสรรคต่างๆ ทั้งในส่วนการจัดทำโครงการด้วยการจัดประชาคมของหมู่บ้านและชุมชนเอง และในส่วนของการอนุมัติโครงการจากคณะกรรมการคพค. มีประเด็นที่จำเป็นที่จะต้องพิจารณาปรับปรุงเพื่อให้กระบวนการกลั่นกรองอนุมัติโครงการที่ผ่านการจัดประชาคม และการจัดสรรโอนเงินลงสู่หมู่บ้านและชุมชนเป็นไปอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนอย่างแท้จริง สมควรที่จักต้องดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ

1. ปรับบทบาทสำนักงาน SML จากการกลั่นกรองอนุมัติโครงการเป็นการกำหนดนโยบายและกำกับดูแลการดำเนินโครงการ รับผิดชอบการจัดสรรงบประมาณ กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกโครงการ พร้อมอำนวยความสะดวกให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการบริหารจัดการ โดยปรับปรุงกระบวนการกลั่นกรองอนุมัติโครงการจากสำนักงาน โดยลดขั้นตอนและกระจายอำนาจให้อำเภอและจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการอนุมัติให้แก่หมู่บ้านและชุมชนโดยกระจายอำนาจและหน้าที่การพิจารณาอนุมัติโครงการและงบประมาณให้กับคณะกรรมการระดับอำเภอและจังหวัด โดยให้อำเภอพิจารณากลับกรองโครงการเบื้องต้น และจังหวัดมีอำนาจในการพิจารณาอนุมัติโครงการและอนุมัติการเปลี่ยนแปลงโครงการ ทำให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีความคล่องตัวยิ่งขึ้น

2. โครงการที่ขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ควรเป็นโครงการที่มาจากแผนชุมชน โดยขอให้มีการทบทวนและปรับปรุงการจัดทำข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน สะท้อนปัญหา แนวทางการแก้ไขและความต้องการของหมู่บ้านและชุมชนในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพอย่างแท้จริง ครอบคลุมมิติการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต การสงวนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และการดูแลสิ่งแวดล้อม มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาอำเภอ และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด เพื่อให้เกิดการบูรณาการ โดยที่แผนในแต่ละระดับสนับสนุนซึ่งกันและกัน และลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานในพื้นที่ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครอง และกรมการพัฒนาชุมชนควรทบทวนการจัดทำแผนชุมชนใหม่ให้เป็นปัจจุบัน และมีคุณภาพ ที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง โดยให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรรับผิดชอบในการบูรณาการ

จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านตาม พรบ. ลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

3. กำหนดกลไกการติดตาม ประเมินผล และแก้ไขปัญหาการดำเนินโครงการ โดยปรับบทบาทคณะกรรมการพิจารณากลับกรองโครงการ ที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้ว ให้มาทำหน้าที่กำกับติดตามประเมินผล และแก้ไขปัญหาการดำเนินโครงการ รวมทั้งพิจารณาแนวการปรับปรุงหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และประเภทโครงการ เสนอให้คณะกรรมการฯ พิจารณาเพื่อพิจารณากำหนดนโยบายการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพ

4. แผนงานและงบประมาณสำหรับดำเนินโครงการควรมีความชัดเจนและต่อเนื่องโดยกำหนดเป็นแผนพัฒนาในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อที่จะสามารถกำหนดเป้าหมายการใช้งบประมาณประชาชนตามวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนได้อย่างแท้จริงอันจะทำให้โครงการนี้เกิดอรรถประโยชน์และยั่งยืนต่อไปในระยะยาว

ทั้งนี้ นายคณวัฒน์ ได้สรุปไว้ว่า โครงการ SML เป็นโครงการที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นนโยบายที่มากยิ่งขึ้นไปกว่านโยบายเศรษฐกิจรากหญ้าธรรมดา แต่แฝงไปด้วยนโยบายทางด้านการเมืองและสังคมในอันที่จะสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและท้องถิ่นในรูปแบบของการสร้างการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นด้วยการร่วมกันคิดและช่วยกันทำ ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เกิดความรักและเป็นเจ้าของบ้านเกิดของตนเอง โดยอาจจะกล่าวได้ว่าโครงการ SML ไม่เพียงมีวัตถุประสงค์โดยตรงในการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน แต่ยังมีวัตถุประสงค์โดยอ้อมในการปลูกฝังสร้างการความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยที่สร้างสรรค์อย่างแท้จริงโดยเริ่มจากฐานรากคือชุมชน

วิเทศน์ มรรณวรัตน์

ประชาชนเข้าร่วมโครงการ SML ไม่ถึงเกณฑ์ที่รัฐกำหนด

รายงานการติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2552 โดยสำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา ร่วมกับสำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคทั้ง 4 ภาค ซึ่งสำรวจในพื้นที่ตัวอย่างหมู่บ้านและชุมชนทั้ง 4 ภาค ใน 34 จังหวัด 61 อำเภอ 104 ตำบล จำนวน 113 หมู่บ้าน/ชุมชน สรุปสาระสำคัญดังนี้²³

ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้เกี่ยวกับโครงการ SML ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่หรือมากกว่าร้อยละ 80 รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ SML จากการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน ประจำเดือน รวมทั้งจากผู้นำหมู่บ้านและหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น นายอำเภอ ปลัดอำเภอ และพัฒนาชุมชน (พัฒนามาตร) เป็นต้น รวมทั้งทาง สื่อสารมวลชนต่างๆ ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ สื่อโฆษณา และบางส่วนรับรู้จากนักศึกษาที่มาทำการประชาสัมพันธ์

คณะทำงาน SML ของหมู่บ้านมีองค์ประกอบหลากหลาย ทุกหมู่บ้านได้จัดประชุมประชาคมเพื่อเลือกประธานและคณะทำงาน โดยคณะทำงานจะมีการแบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น จัดซื้อจัดจ้าง เหมืองแร่ ทรัพยากร ตรวจสอบ และเลขานุการ เป็นต้น โดยคณะทำงาน SML ของหมู่บ้าน จะมีทั้งเป็นคณะทำงานชุดเดียวกันกับคณะทำงานของโครงการอยู่ดีมีสุขระดับจังหวัดที่ดำเนินงานในปี พ.ศ. 2550 และคณะทำงานที่จัดตั้งชุดใหม่ รวมทั้งเป็นการผสมผสานระหว่างชุดเก่าและชุดใหม่

การคัดเลือกโครงการ SML ดำเนินการโดยการจัดทำประชาคม แต่ส่วนใหญ่มีผู้เข้าร่วมไม่ถึงร้อยละ 70 ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมประชุม คือ ระดับผู้นำชุมชน คณะกรรมการโครงการ SML และตัวแทนภาคประชาชน แต่เมื่อรวมจำนวนของผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมดแล้ว การทำประชาคมส่วนใหญ่มีจำนวนผู้เข้าร่วมไม่ถึงร้อยละ 70 ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากชาวบ้านมีเวลาว่างไม่ตรงกัน หลายคนต้องออกไปประกอบอาชีพต่างถิ่น และบางพื้นที่มีปัญหาด้านภูมิประเทศและการคมนาคม รวมทั้งเยาวชนบางส่วนยังไม่ให้ความสนใจในการเข้าร่วมประชาคมมากนัก ดังนั้นการนำเสนอโครงการส่วนใหญ่จึงเป็นความคิดของคนไม่กี่คนในชุมชน โดยส่วนมากจะมาจากผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นหลัก

²³ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา. 2553. รายงานการติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2552. ใน <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=210>

ลักษณะโครงการและที่มา (1) โครงการ SML ส่วนใหญ่คัดเลือกมาจากแผนชุมชนจากการสำรวจในพื้นที่ตัวอย่าง ประมาณร้อยละ 76.82 มีการจัดประชุมประชาคมโดยนำโครงการในแผนชุมชนมาหารือและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนการใช้แผนชุมชนในการจัดทำโครงการมากที่สุด ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 23.18 ไม่ได้ใช้แผนชุมชนในการจัดทำโครงการ ซึ่งเกิดจาก 2 กรณี คือ (1) ยังไม่มีแผนชุมชน และ (2) มีแผนชุมชน แต่ประชาคมมีมติให้เลือกโครงการอื่น เนื่องจากพิจารณาจากปัญหาและความต้องการของชุมชนในช่วงเวลานั้น เช่น ที่บ้านหนองปลวก อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก ที่เลือกโครงการก่อสร้างร้านค้าชุมชน ซึ่งการจัดประชาคมโดยไม่ใช้แผนชุมชนทั้ง 2 กรณีนี้ จัดทำโครงการโดยให้ประชาชนที่มาเข้าร่วมประชาคมเสนอโครงการ และตัดสินใจเลือกโครงการโดยพิจารณาจากคะแนนเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นการริเริ่มโครงการใหม่

นอกจากนี้ ในบางพื้นที่ เช่น จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดอุดรธานี ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนจะปรับปรุงวิธีการดำเนินงานให้มีความรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยนำโครงการที่บรรจุอยู่ในแผนชุมชนไปปรึกษา/ขอคำแนะนำจากทางอำเภอก่อน เมื่อเจ้าหน้าที่บอกว่าโครงการได้อยู่ในหลักเกณฑ์แล้ว จึงนำโครงการเหล่านั้นไปเสนอเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อให้ประชาคมของหมู่บ้าน/ชุมชนลงคะแนนคัดเลือกโครงการ

โครงการ SML ในปี 2551 ส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการเกษตร จากการสำรวจในพื้นที่ตัวอย่างมีการจัดทำโครงการทั้งสิ้น 122 โครงการ โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการเกษตรหรือประมาณร้อยละ 49.64 รองลงมาเป็นโครงการด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ร้อยละ 20.19 โครงการด้านการส่งเสริมรายได้/อาชีพ ร้อยละ 17.60 โครงการด้านสวัสดิการชุมชน ร้อยละ 8.85 และโครงการด้านอื่นๆ ร้อยละ 3.72 ตามลำดับ

โครงการ SML ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ดำเนินการในชุมชน ไม่ได้ร่วมกับชุมชนอื่น จากการสำรวจ ร้อยละ 98.36 ของโครงการทั้งหมดเป็นโครงการที่หมู่บ้าน/ชุมชนดำเนินการโดยลำพัง ไม่ได้ดำเนินการร่วมกับชุมชนอื่น เนื่องจากแต่ละหมู่บ้านมีความต้องการที่แตกต่างกัน และบางหมู่บ้าน/ชุมชนก็ไม่ทราบว่าตามหลักเกณฑ์แล้วจะสามารถเสนอขอโครงการร่วมกันได้หรือไม่ มีเพียงบางหมู่บ้านที่มีโครงการที่ดำเนินการร่วมกันกับหมู่บ้าน/ชุมชนอื่น คือหมู่บ้านชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา ที่จัดทำโครงการจัดตั้งโรงปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งต้องใช้งบประมาณดำเนินการค่อนข้างสูงจึงต้องดำเนินการร่วมกันกับหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง และหมู่บ้านคลองเจ็ดริ้วเก่า อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ที่ได้นำงบประมาณไปรวมกับอีก 2 หมู่บ้าน เพื่อซื้อรถเกี่ยวข้าวมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ผลสำเร็จของโครงการ SML ผลการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านเป้าหมาย พบว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง 4 ด้านโดยเฉพาะการพัฒนาความเข้มแข็งและพัฒนารายได้บรรลุผลมากที่สุด ขณะที่การพัฒนาทรัพยากรเพื่อเพิ่มรายได้อย่างยั่งยืนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังมีน้อย

(1) การดำเนินโครงการเริ่มปรากฏผลสำเร็จในด้านการช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน โดยผู้ให้สัมภาษณ์ร้อยละ 45.14 ระบุว่าโครงการ SML ช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำและช่วยแก้ปัญหาของชุมชน รองลงมาร้อยละ 30.56 ระบุว่าช่วยสร้างโอกาสและพัฒนาการเรียนรู้ และร้อยละ 21.18 ระบุว่าช่วยพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ นอกจากนี้ โครงการ ยังได้มีส่วนช่วยสร้างความสามัคคีและการเสียสละประโยชน์ส่วนตน โดยประชาชนถึงร้อยละ 55.38 ได้มีส่วนร่วมลงแรงดำเนินโครงการ และร้อยละ 29.23 ได้อนุญาตให้ใช้ที่ดินส่วนตัวเป็นที่ตั้งของสำนักงานและศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้เงินโครงการ SML ก่อสร้าง

(2) โครงการ SML ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผู้ให้สัมภาษณ์ถึงร้อยละ 77.18 ระบุว่าการดำเนินโครงการ SML ช่วยทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น แยกเป็นการลดรายจ่าย ร้อยละ 30.8 ช่วยเพิ่มรายได้ ร้อยละ 24.64 ช่วยสร้างงานสร้างอาชีพ ร้อยละ 21.74

(3) มีหมู่บ้านที่พัฒนาโครงการต่อเนื่องจากระยะแรกมีสัดส่วนร้อยละ 6.6 และมีหมู่บ้านร้อยละ 15 ของทั้งหมด ได้ริเริ่มดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ. 2551 เช่น การปลูกต้นไม้ การขุดลอกคลองเพื่อส่งน้ำ/ระบายน้ำ และปรับปรุงภูมิทัศน์ของหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในขณะที่โครงการ SML ปี 2548-2549 ไม่มีโครงการเหล่านี้

ปัญหาอุปสรรคที่พบในพื้นที่

1. ปัญหาอุปสรรคในขั้นตอนการจัดทำโครงการ

1.1 การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการไม่มากพอที่จะสามารถสร้างความเข้าใจให้ประชาชนรับทราบข้อมูลอย่างถูกต้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น ประชาชนไม่ทราบว่าสามารถทำโครงการที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายหมู่บ้านใกล้เคียงได้

1.2 การจัดทำประชาคมโดยให้มืองค์ประชุมร้อยละ 70 ทำได้ยาก

1.3 การพิจารณาคัดเลือกโครงการบางพื้นที่ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน เนื่องจากต้องสอดคล้องกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ทางรัฐกำหนด และบางครั้งได้รับคำแนะนำจากอำเภอให้คัดเลือกโครงการที่ทำประโยชน์ต่อประชาชนโดยส่วนรวม ขณะที่หมู่บ้านชุมชนนั้นมีหลากหลายอาชีพ ส่งผลให้ต้องใช้เวลาในการปรับแก้โครงการหลายครั้ง

1.4 โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการใหม่ไม่ได้ต่อยอดจากเดิม เนื่องจากหลักเกณฑ์การจัดทำโครงการไม่ได้กำหนดให้มีการต่อยอดจากโครงการ SML เดิม ส่งผลให้ต้องริเริ่มโครงการใหม่

1.5 ปัญหาในการบริหารจัดการโครงการที่สำคัญได้แก่ ขั้นตอนการจัดทำเอกสารซับซ้อนและเข้าใจยาก ขาดงบประมาณของโครงการทำให้เป็นภาระกับผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านในการเสนอ SML และระยะเวลาให้เตรียมโครงการเสนอของบประมาณกระชั้นมาก ทำให้ประชาชนมีเวลาคัดเลือกคณะทำงานและคัดเลือกโครงการน้อย

ปัญหาและอุปสรรคในขั้นตอนการอนุมัติโครงการ

- 1. ขั้นตอนการอนุมัติโครงการและงบประมาณโดยส่วนกลางล่าช้า เนื่องจากต้องผ่านกระบวนการจากส่วนกลางหลายขั้นตอน
- 2. การเบิกจ่ายงบประมาณสู่หมู่บ้าน/ชุมชนล่าช้า

ข้อดี-ข้อเสีย โครงการ SML จากผลการประเมินและงานวิจัยที่ผ่านมา

จากตัวอย่างผลการประเมินโครงการ SML ที่ผ่านมา พบว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่มีข้อดีในหลายๆ ประการ และพบข้อเสียในกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

ข้อดี

พบว่า โครงการนี้ช่วยแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการของประชาชน ก่อให้เกิดความสามัคคี การเสียสละเพื่อส่วนร่วม ประชาชนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น ช่วยสร้างโอกาสและพัฒนาการเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ ช่วยสร้างอาชีพ สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและช่วยพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่

ข้อเสีย

พบว่า โครงการนี้ยังไม่มีการบูรณาการหรือเชื่อมโยงกับชุมชนอื่นๆ บางพื้นที่โครงการไม่ตรงตามความต้องการจริงๆ ของประชาชน เนื่องจากการเสนอโครงการต้องให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ทางรัฐกำหนดไว้ และพบว่าโครงการที่นำเสนอเป็นโครงการใหม่ไม่ได้ต่อยอดจากเดิม เนื่องจากหลักเกณฑ์โครงการไม่ได้กำหนดให้กระทำได้นอกจากนี้ในแง่การดำเนินงานยังพบว่า ขั้นตอนการดำเนินงานมีความซับซ้อน เข้าใจยาก ระยะเวลาเสนอของบประมาณกระชั้นชิดมาก ทำให้ประชาชนมีเวลาคัดเลือกคณะทำงานและคัดเลือกโครงการน้อย และขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณโครงการล่าช้า

กล่องข้อความที่ 2.1 คณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) แฉลงคัดค้านนโยบาย SML

นายพิภพ ธงไชย และนายสุริยะใส กตะศิลา ร่วมกันแถลงคัดค้านนโยบายแจกเงิน 2 หมื่นล้าน ให้ประชาชนของนายกฯ (พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร)

นายสุริยะใส กตะศิลา ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย หรือ ครป. แถลงถึงนโยบาย SML ในหัวข้อ "รวบอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจเอกชน" ว่า นโยบาย SML เป็นนโยบายประชานิยมภาคสอง มีลักษณะติดสินบนทางนโยบาย โดยหวังผลคะแนนเสียงในช่วงเลือกตั้งที่กำลังจะมาถึง เพราะเป็นการสัญญาว่าจะให้ ซึ่งนอกจากจะหมิ่นเหม่ต่อการขัดกฎหมายเลือกตั้งแล้ว และกระบวนการจัดสรรและบริหารงบประมาณ 2 หมื่นล้านบาท จะเปิดช่องให้ผู้รับเหมาหรือบรรดาหัวคะแนนของพรรคการเมืองเข้าไปแสวงหาประโยชน์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้รับเหมาจะถือว่าเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นและอาจเข้าไปใช้อำนาจชี้นำการบริหารงบประมาณของชาวบ้านได้นอกจากนี้งบประมาณดังกล่าวเมื่อไม่ถูกจัดสรรผ่านกลไกรัฐราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว โอกาสที่จะตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณก็ทำได้ยากขึ้น ทำให้เกิดการคอร์รัปชันที่มีลักษณะฟาสต์ฟู้ด โพลีชี้อย่างที่อาจารย์ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโสระบุไว้

เลขาธิการ ครป.กล่าวต่อว่า ไม่เห็นด้วยที่รัฐบาลจะแก้ไขกฎหมาย แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจส่วนท้องถิ่นเพื่อตัดงบประมาณที่รัฐบาลจะต้องสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเลื่อนการจัดสรรงบประมาณออกไปในปี 2553 เพราะวิธีการดังกล่าวยังเป็นการเบียดบังงบประมาณที่รัฐบาลต้องสนับสนุนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ตาม พรบ.แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ระบุไว้ชัดเจนว่าในปี 2549 รัฐต้องจัดสรรงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 35 % ของงบประมาณประจำปี การขโมยเงินงบประมาณที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะได้เพื่อไปสนับสนุนนโยบายประชานิยมที่เน้นแต่กับการวางยาล่อศักรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ให้เติบโตได้อย่างที่ควรจะเป็น สุดท้ายแล้วรัฐบาลอาจจะหาเหตุยุบหรือควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ในที่สุดอย่างที่เคยพยายามมาก่อนหน้านี้

และแสดงความคิดเห็นว่า ไม่เชื่อว่านโยบาย SML จะมีส่วนทำใหลดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชน เพราะแนวนโยบายที่ใช้จ่ายเงินงบประมาณโดยไม่มียื่นทางการเงินและวินัยการคลังและมุ่งกระตุ้นการบริโภคภายในนโยบายประชานิยมที่ผ่านมา ทำให้เกิดการบริโภคอย่างเข้มข้น ฟุ่มเฟือยและเกินตัวของชาวบ้าน จนมีหนี้สินเพิ่มมากผิดปกติ ที่สำคัญพบว่าบรรดาธุรกิจเอกชนบางกลุ่มได้ประโยชน์และมีผลประกอบการเติบโตอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ภาคประชาชนอ่อนแอและหวังพึ่งการสงเคราะห์จากรัฐเป็นหลัก ซึ่งการดำเนินนโยบาย SML จะยังทำให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า "รวบอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจเอกชน"

ด้านนายพิภพ ธงไชย ในฐานะที่ปรึกษา ครป. กล่าวว่า เป็นนโยบายหาเสียงของพรรคไทยรักไทยที่ต้องขอชื่นชมพรรคไทยรักไทยที่ได้นำคำขวัญของเงินจีโอและองค์กรชาวบ้านที่ใช้มาตลอด 25 ปีมาใช้เป็นนโยบาย แต่หาเสียดยี่นานายกฯ กลับนำมาเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปใช้ด้วยวิธีการที่ล้าหลังและหลอกลวง ไม่ต่างจากสมัยรัฐบาลทักษิณที่ในชื่อ "นโยบายเงินฝิ่น" โดยการส่งเงินในรูปแบบของงบประมาณลงไปหมู่บ้าน ให้ประชาชนได้ใช้อย่างตามใจชอบ วิธีการนี้ นอกจากจะล้าหลังแล้ว ยังเป็นนโยบายที่เลียนแบบประเทศเพื่อนบ้านอย่างอินโดนีเซียหรือฟิลิปปินส์ในการผันเงินไปสร้างสุหรော်หรือมั่วสุมต่างๆ ซึ่งระบบการเมืองของเขาหลังจากที่เราหลายสิบปี

ที่ปรึกษา ครป. กล่าวด้วยว่า รัฐบาลทักษิณเป็นรัฐบาลที่ถกฉวยคำขวัญของเงินจีโอและองค์กรชาวบ้านมาบิดเบือนและหลอกลวงว่า ในอีกสิบปีข้างหน้าจะลดอำนาจรัฐและเพิ่มอำนาจประชาชน นโยบายนี้ขัดแย้งต่อนโยบายของพรรคไทยรักไทยเอง ที่ตลอดสามปีที่ผ่านมา พรรคไทยรักไทยยังไม่มีอะไรที่เป็นการบ่งบอกเลยว่า จะให้ประชาชนเขาไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง มีแต่การเพิ่มอำนาจให้ผู้นำชีโอ เพิ่มอำนาจให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่เดียวกัน จะพยายามลดอำนาจและงบประมาณของ อบต. และ อบจ. ลง เมื่อได้มาเป็นรัฐบาลสมัยที่สอง วิธีการเช่นนี้เท่ากับเป็นการทำลายคำขวัญอันดีงามของเงินจีโอ

"การใช้เงินงบประมาณลงไปหมู่บ้านโดยตรงอย่างเอสเอ็มแอล ถือว่าเป็นการหลอกลวงทุจริตคอร์รัปชันที่นางบประมาณของแผ่นดินมาใช้ในการหาเสียง ทำให้เราเข้าใจแล้วว่านายกฯ พูดถูก ที่ว่าไม่มีใครที่ยอมจ่ายเงินของตัวเองในการเลือกตั้งถึงสามหมื่นล้านบาท เพราะนายกฯ ได้ปฏิบัติให้ดูแล้วว่า จะไม่ยอมจ่ายเงินตามหมื่นล้านบาทไม่ว่าจะเป็นของตัวเองหรือของพรรคไทยรักไทย แต่ได้ใช้งบประมาณแผ่นดินจ่ายแทนไปแล้วสองหมื่นล้านบาท และอาจจะตามมาอีกเป็นหมื่นๆ ล้าน"

ที่มา: ผู้จัดการออนไลน์ 19 กรกฎาคม 2547. ขาประจำตอก "แม่" ฉกคำขวัญภาคประชาชน. ใน

พรรคไทยรักไทย
๒๕๔๙ พรรคไทยรักไทย

2.3 ความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
ภายหลังรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พรรคไทยรักไทย เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-พ.ศ. 2549 แต่พ้นจากตำแหน่งหลังรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ที่นำโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ซึ่งมี พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก เป็นหัวหน้าคณะ การรัฐประหารครั้งนี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญซึ่งนำมาสู่ปัญหาวิกฤตทางการเมืองไทยและสังคมไทยที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน

รัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถือได้ว่าเป็นรัฐบาลที่มีนโยบายที่เรียกว่า “ประชานิยม” เป็นจำนวนมาก เช่น นโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล สงครามยาเสพติด พักชำระหนี้เกษตรกร กองทุนหมู่บ้าน SML/SME หน่วยราชการ one stop service ผู้ว่า CEO แปลงสินทรัพย์เป็นทุน (แนวคิด เดอ ไซโต้) หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กองทุนวายุภักดี หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (30 บาท รักษาทุกโรค) หวายนดิน 2-3 ตัว โครงการหวายออนไลน์ (ตู้จำหน่ายสลาก) เป็นต้น

นโยบายในรัฐบาลชุดนี้มีการเปลี่ยนแปลงในหลายส่วนหลังจากการรัฐประหาร โดยรัฐบาล คมช.²⁴ ซึ่งนำโดย พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ และรัฐบาลหลังจากนั้น โดยในส่วนของโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และโครงการ SML มีการปรับเปลี่ยนที่สำคัญดังนี้

²⁴ คมช. มาจากคำว่า คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (Council of National Security – CNS) เป็นคณะบุคคลที่แปรสภาพมาจากคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งได้กระทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศไทยสำเร็จเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 คณะมนตรีฯ บัญญัติขึ้นตามมาตรา 34 ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงแห่งชาติ มี พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน เป็นประธาน

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: ความเปลี่ยนแปลงจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถึงรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองรัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์

พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 จากการแต่งตั้งโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และสิ้นสุดวาระลงเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2551

ในสมัยรัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่ปรากฏความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ แต่ประการใด โดยพบว่ารัฐบาลชุดนี้ยังคงให้โครงการนี้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพียงแต่ไม่ปรากฏการอนุมัติงบประมาณเพิ่มเติมในโครงการ หรือความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ในโครงการ

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช

นายสมัคร สุนทรเวช เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2551 และสิ้นสุดวาระลงเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2551 จากสาเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้นายสมัคร สุนทรเวช พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กรณีไปเป็นพิธีกรจัดรายการโทรทัศน์

ในสมัยรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช มองว่าการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากและรัฐบาลยืนยันที่จะสานต่อในโครงการนี้ จากการเปิดเผยข้อมูลของรัฐบาล โดย นพ.สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ในระหว่างเป็นประธานเปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการทิศทางการขับเคลื่อนนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่า การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ดำเนินการครบรอบ 7 ปีแล้ว เห็นได้ว่ากองทุนหมู่บ้าน มีผลการดำเนินงานที่ดี และในอนาคตจะผลักดันให้มีบทบาทช่วยแก้ปัญหาความยากจน สร้างความสุขและเป็นเครือข่ายของชุมชนที่ใหญ่ที่สุดของโลกให้ได้ โดยขณะนี้ต้องหันมามองว่าจะเดินหน้าเรื่องนี้ต่อไปอย่างไร ซึ่งตนต้องการทำให้กองทุนหมู่บ้านกลายเป็นเสาหลักของเศรษฐกิจอีกเสาหนึ่ง

ยังมีความจำเป็นต้องทำให้คนจนแข็งแกร่งและเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้ได้ เมื่อ
กองทุนหมู่บ้านเกิดขึ้น ก็ช่วยให้รู้จักพึ่งตนเอง เกิดการเรียนรู้ ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ได้
ปัจจุบันมีกองทุนหมู่บ้าน 78,013 กองทุน และรัฐบาลโอนเงินให้แล้ว 78,013 ล้านบาท แต่
ปัจจุบันเงินกองทุนเพิ่มขึ้นเป็น 131,533 ล้านบาทแล้ว

นพ.สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี
รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

นพ.สุรพงษ์ ยังกล่าวด้วยว่า “เงินทุนที่เพิ่มเป็น 131,533 ล้านบาทนั้น นอกจากการที่รัฐได้
เงินให้ครั้งแรกจำนวน 78,013 ล้านบาท ยังเกิดจากเงินเพิ่มทุนของแต่ละกองทุนอีก 2,325
ล้านบาท เกิดจากเงินออมที่สมาชิกนำมาฝาก 30,120 ล้านบาท และมีการขยายวงเงินกู้จาก
ธนาคารของรัฐ 21,074 ล้านบาท ทำให้มีเงินหมุนเวียนในระบบ 6-7 รอบ หรือประมาณ 700,000
ล้านบาท ในระยะ 7 ปีที่ผ่านมา โดยปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 12.8 ล้านคน
แยกเป็นชาย 6.9 ล้านคน และผู้หญิง 5.87 ล้านคน แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้นซึ่งเป็น
ความตั้งใจของรัฐบาล”

“อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีคำกล่าวเสมอๆ ว่า กองทุนหมู่บ้านทำให้เกิดหนี้เสีย แต่
คำกล่าวนั้น อาศัยจากประสบการณ์ที่เลือนลอย เพราะจากการที่สำนักงานกองทุน
หมู่บ้าน ได้ประสานงานกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผู้กู้เงินได้ชำระเงินตรงเวลาถึง
94-96% และในแต่ละปีมีหนี้ค้างชำระเพียง 4-6% ส่วนเงินที่กู้ไปทั้งหมดพบว่า 84% ของเงินกู้
นำไปใช้เพื่อการผลิตด้านการเกษตรอีก 16% นำไปค้าขาย

นอกจากนี้ ยังนำไปใช้ในการบริการ 2.8% บรรเทาเหตุฉุกเฉินทางการเงิน 1.7% ส่วน
ค่าใช้จ่ายในบ้านมีเพียง 3.6% และอีก 1.2% นำไปใช้ในกิจกรรมกลุ่ม รัฐบาลจึงโอนเงินให้กับ
หมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่และหมู่บ้านเดิมที่ยังไม่ได้รับจัดสรรเงินรวม 907 แห่ง จำนวน 907 ล้านบาท
จากเป้าหมาย 1,540 หมู่บ้าน”²⁵

²⁵ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2551. นโยบายกองทุนหมู่บ้าน ประสบความสำเร็จ ชำระเงินตรงเวลา
ถึง 94-96%. ใน <http://www.thairath.co.th.news.php?section=economic&content=98102>

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์

นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เข้ารับตำแหน่งเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2551 และสิ้นสุดวาระเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 เนื่องจากถูกตัดสิทธิทางการเมืองหลังจากศาลรัฐธรรมนูญตัดสินยุบพรรคพลังประชาชน และตัดสิทธิทางการเมืองกรรมการบริหารพรรค 5 ปี

รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 โดยยืนยันจะดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านต่อเนื่องต่อไป

ทั้งนี้ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้มอบนโยบายในการประชุมเชิงปฏิบัติการการบูรณาการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ว่า รัฐบาลจะเดินหน้าโครงการต่อเนื่องโดยเฉพาะการเพิ่มทุนให้กับกองทุนหมู่บ้านอีกหมู่บ้านละ 500,000 แสนถึง 1 ล้านบาท จากที่ได้รับอยู่แล้วหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ทั้งนี้ ในการพิจารณาเพิ่มทุนให้ นั้นจะขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน

นอกจากนี้ นายสุชาติ ธาดาธำรงเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ยังได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า กองทุนหมู่บ้านถือเป็นสถาบันการเงินขนาดเล็ก ที่จำเป็นต้องมีการเพิ่มทุนเพื่อขยายวงเงินสินเชื่อเช่นเดียวกับสถาบันการเงินทั่วไป เพื่อให้มีเงินเข้าไปหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับเงินไปก่อนหน้านี้หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท รวมกว่า 70,000 หมู่บ้าน คิดเป็นเงินกว่า 70,000 ล้านบาทนั้น ปัจจุบันได้เพิ่มขึ้นเป็น 130,000 ล้านบาท²⁶

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

หลังจากศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้ยุบ 3 พรรคการเมือง อันประกอบไปด้วย พรรคพลังประชาชน พรรคมัชฌิมาธิปไตย และพรรคชาติไทย และตัดสิทธิทางการเมืองกรรมการบริหารพรรค 5 ปี เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ส.ส.จำนวนหนึ่งซึ่งเป็นอดีตสมาชิกพรรคพลังประชาชน (กลุ่มก้าวหน้าทางการเมืองที่เรียกกันว่า “กลุ่มเพื่อนเนวิน”)²⁷ สมาชิกพรรคชาติไทยพัฒนา (พรรคที่สืบทอดต่อจากพรรคชาติไทย) พรรคมัชฌิมาธิปไตย พรรคเพื่อแผ่นดิน และพรรครวมใจไทยชาติ

²⁶ บ้านของนักลงทุน. รัชชาดคุณอีกแสนล้านอุ้มรากหญ้า. ใน

<http://www.thaihoon.com/2009/index.php?module=Webboard&page=view&id=24510>

²⁷ กลุ่มเพื่อนเนวิน ภายหลังจากพรรคพลังประชาชนถูกยุบ ได้จัดตั้งพรรคใหม่ภายใต้ชื่อ “พรรคภูมิใจไทย”

พัฒนา ลงคะแนนเสียงสนับสนุนให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2551²⁸

พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร และการอภิปรายในสภาหลายครั้งต่อหลายครั้งสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์อภิปรายคัดค้านและโจมตีนโยบายประชานิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย มาในปัจจุบัน พรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2551 โดยย้ำว่า จะสานต่อโครงการของรัฐบาลเก่า ซึ่งรวมถึงโครงการกองทุนหมู่บ้านด้วย"²⁹

งานใดที่เป็นประโยชน์ แม้จะเป็นของรัฐบาลก่อน ผมขอยืนยันว่า ผมจะไม่ทิ้ง จะสานต่อ จะปรับปรุงให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโครงการรักษาฟรี ไม่ว่าจะเป็นบรรดากองทุนทั้งหลายที่ลงไปอยู่ในชุมชนต่างๆ และผมทราบดีครับว่า ปัญหาเร่งด่วนที่สุดในใจพี่น้องประชาชนขณะนี้ คือ ปัญหาเศรษฐกิจ การฟื้นฟูเศรษฐกิจจึงเป็นงานสำคัญอันดับแรกสำหรับรัฐบาลที่จะต้องดำเนินการต่อไป

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
นายกรัฐมนตรี

ทั้งนี้ นายวีระชัย วีระเมธีกุล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในฐานะกำกับดูแลสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) ยังกล่าวเน้นย้ำถึงความตั้งใจของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ที่จะสนับสนุนโครงการกองทุนหมู่บ้านต่อไป โดยกล่าวว่า ได้หารือร่วมกับนายกรณ์ศักดิ์ สภาวสุ รองนายกฯ และนายกรณ์ จาติกวณิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เพื่อเพิ่มแรงจูงใจให้กับหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยจะอัดฉีดเงินให้เปล่ากับหมู่บ้านและชุมชนที่เข้มแข็งและประสบความสำเร็จกับการบริหารจัดการเงินทุนที่ได้รับจัดสรรจากรัฐบาลไปก่อนหน้านี้แห่งละ 1 ล้านบาท เพื่อนำแรงจูงใจที่ได้รับไปต่อยอดกับเงินกองทุนเดิมที่มีอยู่

²⁸ สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ (บรรณาธิการ). 2552. อึ้ง ทิ้ง งง คำคนการเมือง. กรุงเทพฯ: ฟูโไฟร์ปริ้นท์ติ้งค์.

²⁹ โอเคเนชั่นคอทเนท (O.K.NATION.NET). อภิสิทธิ์"ฯพณฯนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒๗ประกาศใช้หลักนิติธรรม-นิติรัฐฟื้นฟูชาติสร้างสามัคคีและเศรษฐกิจของชาติ. ใน <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=368973>

แล้ว โดยเงินให้เปล่าครั้งนี้ไม่จำเป็นต้องมีวงเงินเท่าเดิม แต่อาจเป็นวงเงินไม่มากนักเพื่อสร้างกำลังใจให้กับการทำงานของคณะกรรมการ หมู่บ้านและชุมชน

"ยังต้องการให้ สทป.เร่งสำรวจผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ ใหม่ เพื่อจัดเรตtingการบริหารจัดการของแต่ละกองทุนและชุมชน ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะการจัดเรตtingที่ผ่านมาได้ดำเนินการมานานแล้ว ซึ่งผลสำรวจใหม่ครั้งนี้จะทำให้เห็นว่ากองทุนหรือชุมชนใดที่เข้มแข็งอย่างแท้จริง ที่สำคัญยังได้รู้ความต้องการที่แท้จริงของแต่ละหมู่บ้านและชุมชนด้วย" นายวีระชัยกล่าว

โดยปัจจุบันการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีทั้งสิ้น 78,920 กองทุน แยกเป็น กองทุนหมู่บ้าน 74,728 กองทุน กองทุนชุมชนเมือง 3,454 กองทุน และกองทุนชุมชนทหาร 738 กองทุน ซึ่งทั้งหมดมีกระแสเงินหมุนเวียนรวมทั้งสิ้น 132,440.48 ล้านบาท โดยเป็นเงินกองทุน 1 ล้านบาท จำนวน 78,920 ล้านบาท เงินเพิ่มทุนแก่กองทุนที่บริหารจัดการที่ดี 2,325.6 ล้านบาท เงินภาคประชาชน 30,120.5 ล้านบาท เงินจากการขยายวงเงินกู้จากสถาบันการเงิน 21,674.38 ล้านบาท³⁰

นอกจากนี้ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวภายหลังเป็นประธานการประชุมคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2553 ว่า ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีอนุมัติเพิ่มทุนให้กับกองทุนหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 11,000 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 60 ของทั้งหมด เม็ดเงินรวม 11,000 ล้านบาท ช่วงแรก 8,700 ล้านบาท และช่วงต่อไป 2,797 ล้านบาท³¹

³⁰ ไทยโพสต์ วันที่ 19 มกราคม 2552. มาร์คจ่ายเบิ้ลกองทุนหมู่บ้าน 2 ล.. ใน <http://www.thaipost.net/news/190109/9>

³¹ มติชนออนไลน์ วันที่ 15 มกราคม 2553. กองทุนหมู่บ้าน ได้อีก 1.1 หมื่นล้านอุดหนุนขาด ได้ครองแชมป์เบี้ยว โจรได้ขู่ใครๆ เจอดีแน่. ใน http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1263568510&catid=01

กล่องข้อมูลที่ 2.2 มติคณะรัฐมนตรีอนุมัติเพิ่มเงินโครงการกองทุนหมู่บ้าน รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2552 นายกรณ์ศักดิ์ สภาวสุ รองนายกรัฐมนตรี กล่าวว่า คณะรัฐมนตรีอนุมัติเพิ่มเงินกองทุนเศรษฐกิจพอเพียงให้กับกองทุนที่มีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว 78,013 กองทุน จากทั้งหมด 69,932 กองทุน ส่วนกองทุนที่เหลืออีก 8,081 กองทุน ที่ยังไม่จดทะเบียน อาจมีปัญหาบางส่วนที่ต้องไปแก้ไข เมื่อจดทะเบียนเสร็จแล้วจึงจะอนุมัติงบประมาณส่งไปให้ โดยเป็นวงเงินที่จัดสรรให้กองทุนหมู่บ้านเพิ่ม 19,559 ล้านบาท ตามขนาดของหมู่บ้าน

สำหรับการจัดสรรเงินกองทุนประกอบด้วย กองทุนที่มีสมาชิกตั้งแต่ 50-150 คน จัดสรรให้ 200,000 บาทต่อกองทุน โดยมีสมาชิกรวมทั้งหมดทั่วประเทศ 6.5 ล้านคน มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 80 ของสมาชิกทั่วประเทศ ยังไม่มีการชำระหนี้ ทำให้กองทุนยังไม่มีเงินให้ผู้ขอกู้รายใหม่ สำหรับกองทุนที่มีสมาชิก 151-350 คน จะเพิ่มงบประมาณให้ 400,000 บาท มีสมาชิกรวมทั้งหมด 2.3 ล้านคน ซึ่งมีสมาชิกประมาณร้อยละ 50 ที่กู้เงินจากกองทุนดังกล่าว ส่วนกองทุนที่มีสมาชิก 351-15,000 คน จะได้เงินเพิ่ม 600,000 บาทต่อกองทุน โดยกองทุนขนาดดังกล่าวได้มีการกู้เพียงร้อยละ 10 ซึ่งจากการพิจารณาจัดสรรงบประมาณดังกล่าวเพิ่มเติม เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านจะมีข้อกำหนดให้สมาชิกต้องชำระเงินกู้คืนกองทุนภายใน 1 ปี แต่พอ 11 เดือน ประชาชนจะไปกู้เงินนอกระบบเพื่อชำระหนี้กองทุน และไปขอกู้ใหม่อีกครั้ง จึงมีแนวทางยืดระยะเวลาให้กองทุนขยายเวลาชำระหนี้จาก 1 ปี เป็น 2 ปี เมื่อขยายเวลาไปแล้วจะทำให้กองทุนไม่มีผู้ชำระเงินเข้ามาเป็นเวลา 2 ปี จึงไม่มีเงินทุนเพียงพอให้ผู้กู้รายใหม่ รัฐบาลจึงต้องจัดสรรเงินเพิ่ม

ที่มา: สำนักข่าวเจ้าพระยา. มติ ครม . อนุมัติ เงินกองทุนหมู่บ้าน 19,500 ล้านบาท. ใน

<http://www.chaoprayanews.com/2009/09/29/...>

กล่องข้อความที่ 2.3 กองทุนหมู่บ้าน 'เติบโตอย่างมั่นคง'

กองทุนหมู่บ้านผ่านร้อนผ่านหนาวมา 9 ปี บางช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล มีข่าวว่าจะถูกยุบไปด้วยซ้ำ แต่ด้วยความเข้มแข็งและมั่นคงของกองทุนหมู่บ้าน จึงอยู่รอดมาได้จนถึงขณะนี้ โดยปัจจุบันมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 79,255 กองทุน แยกย่อยเป็นกองทุนหมู่บ้าน 74,989 กองทุน กองทุนชุมชนเมือง 3,528 กองทุน และกองทุนชุมชนท้าว 738 กองทุน รวมแล้วมีเม็ดเงินที่ชาวรากหญ้าบริหารจัดการกันเองประมาณ 8 หมื่นล้านบาท

จากข้อมูลของ รศ.นท. ชลิตทอง ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ผอ.กทบ.) เปิดเผยว่า จากรายงานเมื่อปี 2551 พบว่าเงินกองทุน 8 หมื่นล้านบาท ที่บริหารกันโดยชาวบ้าน มีดอกผลงอกเงยขึ้นมากกว่า 3 หมื่นล้านบาท ซึ่งเงินยอดนี้ถูกนำไปใส่เข้าสมทบกองทุนจำนวน 5,370 ล้านบาท เงินออม 15,766 ล้านบาท เงินหุ้น 1,876 ล้านบาท เงินฝาก 1,758 ล้านบาท เงินประกันความเสี่ยง 1,676 ล้านบาท เงินเฉลี่ยคืนผู้กู้ 1,597 ล้านบาท เงินบริหารจัดการ 2,441 ล้านบาท และเงินจัดสรรสวัสดิการ สาธารณประโยชน์ 2,950 ล้านบาท

"เงินกองทุน 79,255 กองทุน ยังอยู่ในมือชาวบ้าน ไม่ได้หายไปไหน เพราะชาวบ้านมีวินัยทางการเงิน และมีความรับผิดชอบสูง โดยกองทุนทั้งหมดชาวบ้านบริหารกันเอง ด้วยฝีมือผู้บริหารที่จบ ป.4 ป.6 และสูงขึ้นมาหน่อยอาจจะจบชั้นมัธยม แต่สามารถบริหารเงินกันได้ดี เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เบียดหนี้ หรือติดค้างชำระ เนื่องจากเขามีความละเอียด ใครเป็นหนี้ 2 หมื่นบาท รู้กันทั้งหมู่บ้าน ถ้าค้างชำระก็ติดชื่อไว้ที่ศาลาวัดหรือไม่ก็ให้ลูกหลานช่วยทวงถามให้"

เท่าที่ทราบระเบียบของธนาคารชาติ ระบุว่าถ้าค้างชำระ 3 งวด ถือว่าเป็นหนี้เสีย (เอ็นพีแอล) แต่กองทุนหมู่บ้านต้องฟ้องร้องจึงจะถือว่าเป็นหนี้เสีย ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านมีคดีความกับผู้กู้ โดยแบ่งเป็นคดีแพ่ง 5,054 คดี และคดีอาญา 694 คดี รวมแล้วไม่ถึง 6 พันคดี หรือจำนวน 6 พันคนที่มีปัญหา ด้วยมูลหนี้ประมาณ 200 ล้านบาท จากสมาชิกกองทุนกว่า 12 ล้านคน ถ้าเทียบเป็นสัดส่วนจำนวนคนแล้วถือว่าน้อยมาก โดยเฉพาะมูลหนี้ 200 ล้านบาท ที่เบียดค้ำความกันอยู่ ยังไม่ถึงว่าเป็นหนี้สูญหรือถ้ามองแบบแย่สุดสุด 200 ล้านบาท เป็นหนี้สูญ เมื่อเทียบกับกองทุนทั้งหมด 8 หมื่นล้านบาท ถือว่าจำนวนหนี้เสียไม่ถึง 0.5%

รศ.นท. กล่าวด้วยว่า ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหลายแห่ง ได้ยกระดับเป็น "สถาบันการเงินชุมชน" หมายถึงหลายกองทุนที่มีความเข้มแข็ง อยู่ใกล้ชิดกัน มีความเห็นสอดคล้องกัน ได้บูรณาการหลายกองทุนเข้าด้วยกันเป็นสถาบันการเงินชุมชน ซึ่งหลายคนตั้งคำถามว่า ทำไมไม่ตั้งเป็นธนาคารชุมชน ตรงนี้ต้องอธิบายว่า ใช้ชื่อธนาคารชุมชนไม่ได้ เนื่องจากติดเงื่อนไขและกฎระเบียบของธนาคารแห่งประเทศไทย

ปัจจุบันมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนแล้ว 1,149 แห่งทั่วประเทศ หลายแห่งประสบความสำเร็จมาก เช่น สถาบันการเงินชุมชนปากเกร็ดรวมใจ มีเงินทุนหมุนเวียนในการปล่อยกู้ถึง 83 ล้านบาท สมาชิกสามารถกู้ได้รายละเป็นแสนบาท ส่วนแห่งอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จก็มีสถาบันการเงินชุมชนเขาหน้าออก จ.พัทลุง มีเงินทุนหมุนเวียน 20 ล้านบาท และสถาบันการเงินชุมชนถนนหัก จ.บุรีรัมย์ มีเงินทุนหมุนเวียน 15 ล้านบาท

"ทั้งหมดเป็นบทพิสูจน์ฝีมือการบริหารของพี่น้องรากหญ้าได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีวินัยสูง มีคุณธรรม เมื่อได้เงินไปใช้ไปลงทุน ก็พยายามหามาใช้คืน บางคนมีสติถึงขั้นต้องไปกู้เงินนอกระบบมาใช้คืนเงินกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเราไม่ต้องการให้เป็นเช่นนั้น เพราะถือว่าผิดวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้าน และถ้าชาวบ้านเหลวไหล เหมือนค่าสับประมาท ในช่วงแรกๆ รัฐบาลชุดนี้คงไม่ให้เงินลงมากองทุนหมู่บ้านอีก 2 หมื่นล้านบาท และไม่ได้โยนให้เปล่าๆ แต่หมู่บ้านและชุมชนเมืองต่างๆ ต้องเสนอแผนงาน เสนอโครงการเข้ามาจึงจะได้เงินกองทุนเพิ่ม ซึ่งปัจจุบันมีกองทุนเสนอโครงการเข้ามาแล้วกว่า 60% แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวมาก" รศ.นท. กล่าว

ที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจำนวนหนึ่งไม่ประสบความสำเร็จ เพราะประธานและคณะกรรมการบริหารกองทุน ขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความกระตือรือร้น บางกองทุนปล่อยกู้เฉพาะในหมู่วงศ์ญาติญาติ จึงไม่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกอื่นๆ ในหมู่บ้านหรือชุมชน ส่วนการชำระหนี้คืนกองทุนนั้น ชาวบ้านทั่วไปชำระหนี้คืนกันตามปกติ ถ้ามีปัญหาก็จะให้ลูก-หลาน และญาติเข้าไปช่วยพูดคุยเจรจา จนปัญหาคลี่คลายด้วยดี แต่ที่มีปัญหาส่อเจตนาจะเบียดหนี้ ไม่ชำระหนี้คืนตามเวลา และติดตามทวงถามยาก คือข้าราชการบางคนในหมู่บ้าน ทั้งหลายทั้งปวงแสดงให้เห็นว่าชาวรากหญ้าก้าวไปไกลกว่าที่คิด ลบค่าสับประมาทและค่าพูดดูถูกดูแคลนลงอย่างสิ้นเชิง ที่สำคัญในอนาคตกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตั้งเป้าหมายว่าจะมีตราสินค้าเป็นของตนเอง และอาจปล่อยกู้ให้กับภาครัฐด้วย

ที่มา: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ .กองทุนหมู่บ้าน' เติบโตอย่างมั่นคง. ใน

<http://www.villagefund.or.th/pageconfig/viewcontent/viewcontent1.asp?pageid=471&directory=2080&contents=944>

2.4 ความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินโครงการ SML ภายหลังรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

โครงการ SML: ความเปลี่ยนแปลงจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถึง รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

หลังจากรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 รัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ มีมติยุติโครงการดังกล่าวเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 และริเริ่มโครงการใหม่ โดยรัฐบาลมีมติเห็นชอบให้ดำเนินนโยบาย “ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัด” และ “โครงการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (คพพ.)” ดังนั้น จากโครงการ SML ซึ่ง กรม.มีมติให้ยุติโครงการและเปลี่ยนมาเป็น “โครงการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยเป็นการดำเนินโครงการร่วมกับแผนงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข หรือโครงการอยู่ดีมีสุข ซึ่งโครงการอยู่ดีมีสุขนี้มุ่งเน้นสู่เป้าหมายการพัฒนา 5 ด้านหลักคือ (1) แผนงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง (2) แผนงานพัฒนาและสร้างโอกาสให้ชุมชน (3) แผนงานการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน (4) แผนงานการส่งเสริมให้ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ และ (5) แผนงานการบริการขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน โดยงบประมาณสำหรับ 2 โครงการนี้มีวงเงินทั้งสิ้น 15,000 ล้านบาท

หลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 รัฐบาลภายใต้การนำของพรรคพลังประชาชน (ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ คือ ส.ส.จากพรรคไทยรักไทยที่ถูกยุบพรรค) โดยมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี ได้สั่งรื้อโครงการ SML กลับขึ้นมาอีกครั้งเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2551 ภายใต้ชื่อ “โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และมีมติยุติโครงการอยู่ดีมีสุข และโครงการ SML ได้ดำเนินการต่อเนื่องในรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ พรรคพลังประชาชน ซึ่งเข้ามาดำรงตำแหน่งหลังจากที่นายสมัคร สุนทรเวช ขาดคุณสมบัติการเป็นนายกรัฐมนตรี กรณีไปจัดรายการโทรทัศน์

และรัฐบาลปัจจุบันภายใต้การนำของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พรรคประชาธิปัตย์ ยังคงดำเนินโครงการ SML ต่อเนื่องจากรัฐบาลที่ผ่านมา โดยมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2552 ลงมติเห็นชอบให้มีการจัดตั้งโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน (ศพช.) หรือ “โครงการชุมชนพอเพียง” ซึ่งเป็นการต่อยอดจากโครงการ SML ของรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์

ความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินโครงการ SML จากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จนถึง
รัฐบาลปัจจุบันของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีหลายประการ อาทิเช่น³²

วัตถุประสงค์ของโครงการ

รัฐบาล	วัตถุประสงค์ของโครงการ
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร	➢ เน้นให้ประชาชนมีอิสระในการดำเนินงาน ระดมความคิด เพื่อใช้ งบประมาณตามความต้องการของคนส่วนใหญ่
พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์	➢ เน้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ มุ่งเน้นให้ประชาชนนำงบประมาณไปพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง โดยโครงการต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทของหมู่บ้านหรือชุมชน
นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์	➢ เน้นพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ให้หมู่บ้านและชุมชนแก้ปัญหาด้วยตนเอง พัฒนาสินทรัพย์ของหมู่บ้านและชุมชน อนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และต้องเป็นโครงการที่ไม่ซ้ำซ้อนกับโครงการที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจัดให้มีขึ้น
นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	➢ ต้องสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นโครงการที่เกิดประโยชน์กับผู้ด้อยโอกาสและ ผู้ยากจน เป็นโครงการที่สนับสนุนและส่งเสริมการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

³² สรุปและตัดตอนจาก คณะกรรมการการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML). คู่มือขั้นตอนหลักการดำเนินโครงการ
พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน SML, สำนักงานพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. โครงการ
พัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, สำนักงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)
ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ประกาศคณะกรรมการการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง แนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนว
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. และสำนักงานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. คู่มือการ
บริหารจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจา
นุเบกษา, 2553.

สรุป
บทสรุป
หน้า 57-58

บทบาทของส่วนราชการในพื้นที่

รัฐบาล	บทบาทของส่วนราชการในพื้นที่ (นายอำเภอ ปลัดอำเภอ นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน)
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร	➤ ทำหน้าที่ในฐานะที่ปรึกษา และให้การสนับสนุนประชาชน
พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์	➤ นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอหรือนายกเทศมนตรี เป็นผู้รวบรวมโครงการและงบประมาณ และรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชน และโครงการที่ได้รับการพิจารณาและคัดเลือกจากกรรมการกลั่นกรองโครงการระดับอำเภอหรือเทศบาล ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานโครงการ ➤ นายกเทศมนตรี กำนัน นายก อบต. มีหน้าที่ประสานงานกับคณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชน ติดตามและตรวจสอบการดำเนินโครงการ
นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์	➤ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ หรือนายเทศมนตรี ทำหน้าที่ให้คำแนะนำ ให้การสนับสนุน และรับรองผลการดำเนินงาน ➤ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนราชการในพื้นที่ องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในการดำเนินโครงการ
นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	➤ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ หรือนายเทศมนตรี ทำหน้าที่ตรวจสอบและลงนามรับรองเอกสารรายงานการประชุมประชาคม ➤ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในการดำเนินโครงการ ที่กำหนดเด่นชัดคือจัดให้มีการจัดทำประชาคม รายงานข้อมูลและหลักเกณฑ์การประชุมประชาคม

จำนวนผู้เข้าร่วมทำประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการและโครงการ

รัฐบาล	จำนวนผู้เข้าร่วมทำประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการและโครงการ
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร	➤ ต้องมีประชาชนเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์	➤ ต้องมีประชาชนเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์	➤ ต้องมีประชาชนเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	➤ ต้องมีประชาชนเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของผู้ที่อาศัยอยู่จริงในชุมชนไม่น้อยกว่า 6 เดือน ทั้งนี้ให้เด็กและเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป มีสิทธิออกเสียงเสนอโครงการ

วิเคราะห์ผลกระทบ

หลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณ

รัฐบาล	หลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณ
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร	1. หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก (S) มีประชากรมากกว่า 200 คนแต่ไม่ถึง 500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 200,000 บาท 2. หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดกลาง (M) มีประชากรมากกว่า 500 คน แต่ไม่ถึง 1,000 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 250,000 บาท 3. หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดใหญ่ (L) มีประชากรที่อาศัยอยู่ตั้งแต่ 1,000 คนขึ้นไป ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 300,000 บาท
พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์	1.หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดเล็ก มีประชากรอาศัยอยู่ 1.1 ไม่เกิน 100 คน ได้รับจัดสรรงบประมาณไม่เกิน 100,000 บาท 1.2 ตั้งแต่ 101 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 250 คน ได้รับจัดสรรงบประมาณไม่เกิน 150,000 บาท 1.3 ตั้งแต่ 251 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 500 คน ได้รับจัดสรรงบประมาณไม่เกิน 200,000 บาท 2. หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดกลาง มีประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 501 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,000 คน ได้รับจัดสรรงบประมาณไม่เกิน 250,000 บาท 3. หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดใหญ่ มีประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 1,000 คนขึ้นไป ได้รับจัดสรรงบประมาณไม่เกิน 300,000 บาท
นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์	1.หมู่บ้านขนาด S มีประชากรอาศัยอยู่ 251-500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 200,000 บาท 2.หมู่บ้านขนาด M มีประชากรอาศัยอยู่ 501-1,000 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 250,000 บาท 3.หมู่บ้านขนาด L มีประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 1,001-1,500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 300,000 บาท และนอกเหนือจากขนาด SML แล้ว ก็ยังมีขนาดเล็กไปกว่านั้น คือ S-1 มีประชากรไม่เกิน 50 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 50,000 บาท S-2 มีประชากร 51-150 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 100,000 บาท S-3 มีประชากร 151-250 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 150,000 บาท และขนาด XL ขนาด มีประชากร 1,501 คนขึ้นไป ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 350,000 บาท

รูปธรรม
กรณี
วัด

หลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณ (ต่อ)

รัฐบาล	หลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณ
นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	ชุมชนขนาดที่ 1 มีประชากร 1-50 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 100,000 บาท ชุมชนขนาดที่ 2 มีประชากร 51-150 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 200,000 บาท ชุมชนขนาดที่ 3 มีประชากร 151-250 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 300,000 บาท ชุมชนขนาดที่ 4 มีประชากร 251-500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 400,000 บาท ชุมชนขนาดที่ 5 มีประชากร 501-1,000 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 500,000 บาท ชุมชนขนาดที่ 6 มีประชากร 1,001-1,500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 600,000 บาท ชุมชนขนาดที่ 7 มีประชากร 1,500 คนขึ้นไป ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 700,000 บาท ทั้งนี้ สำหรับชุมชนที่ไม่ได้รับเงินโครงการ SML ปี 2551 จะได้เงินตามขนาด ส่วน ชุมชนที่ได้รับเงินโครงการ SML ปี 2551 แล้ว จะได้เงินครึ่งหนึ่งของขนาด

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่า โครงการ SML มีการปรับเปลี่ยนมาโดยตลอดตั้งแต่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จนกระทั่งรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในปัจจุบัน การปรับเปลี่ยนที่น่าสนใจคือ การปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์จากเน้นให้ประชาชนมีอิสระในการดำเนินงาน ระดมความคิด เพื่อใช้งบประมาณตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ ในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มาเน้นความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นโครงการที่เกิดประโยชน์กับผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากจน เป็นโครงการที่สนับสนุนและส่งเสริมการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการปรับเปลี่ยนเกณฑ์จำนวนผู้เข้าร่วมทำประชาคมจาก 70% ในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เป็น 50% ในรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ นอกจากนี้ยังได้ปรับบทบาทส่วนภูมิภาค (จังหวัดและอำเภอ) และส่วนท้องถิ่น (กำนันและผู้ใหญ่บ้าน) จากเคยเป็นเพียงหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุน มาเป็นหน่วยงานตรวจสอบและรับรองผลการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ ในด้านงบประมาณยังพบความน่าแปลกใจอีกมาก กล่าวคือ ผลการประเมินจากหลายสำนักได้กล่าวถึงปัญหาและความไร้ประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการนี้ แต่กลับพบว่ารัฐบาลยังคงดำเนินโครงการนี้เรื่อยมา และยังพบว่ารัฐบาลมีการอนุมัติเพิ่มงบประมาณให้กับโครงการนี้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เคยได้รับ ยกเว้น รัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ ที่พยายามจะจำกัดการใช้งบประมาณในโครงการนี้ลง

ผลการดำเนินงานและการจัดสรรงบประมาณในโครงการ SML จากรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ถึงรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ³³

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปี พ.ศ. 2551 โครงการ SML ได้รับการจัดสรรงบประมาณกว่า 35,000 ล้านบาท มีจำนวนหมู่บ้านมากกว่า 69,000 หมู่บ้านทั่วประเทศที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณไปแล้ว

ปีงบประมาณ 2547 ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 300 ล้านบาท ใช้งบ 253.7 ล้านบาท (ร้อยละ 84.6 ของจำนวนเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร)

ปีงบประมาณ 2548 ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 10,000 ล้านบาท ใช้งบ 9,400 ล้านบาท (ร้อยละ 94 ของจำนวนเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรร)

และปีงบประมาณ 2549 ได้รับจัดสรรงบประมาณ 10,000 ล้านบาท แต่โครงการนี้ได้ถูกยกเลิกไปเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 ทำให้มียอดเงินเหลือประมาณ 9,000 กว่าล้านบาท ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้สำนักงานงบประมาณจัดสรรเงินงบประมาณเพิ่มเติมให้เต็มวงเงิน 10,000 ล้านบาทและนำไปดำเนินโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข และโครงการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พพพ.) โดยแบ่งโครงการละ 5,000 ล้านบาท

ต่อมาในปีงบประมาณ 2551 ได้มีการนำหลักการโครงการ SML มาดำเนินการอีกครั้ง โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณ 9,800 ล้านบาท

สำหรับปีงบประมาณ 2552 ได้รับการจัดสรรงบประมาณจำนวน 15,000 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการ SML ให้กับหมู่บ้านชุมชนทั่วประเทศต่อเนื่องจากปีงบประมาณปี 2551

การอนุมัติโครงการ SML ในปีงบประมาณ 2551-2552

ในปีงบประมาณ 2551 มีหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศจำนวน 79,427 หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีสิทธิ์เสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ เป็นเงิน 18,796.85 ล้านบาท จนถึงวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2551 คณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้อนุมัติโครงการ SML ให้กับหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศ ระหว่างเดือน เมษายน - ธันวาคม 2551 (งบประมาณปี 2551-2552) รวม 69,468 แห่ง หรือร้อยละ 87.46 ของหมู่บ้านเป้าหมาย จำนวน 84,905 โครงการ เป็นจำนวนเงินรวมทั้งสิ้น 16,343.25 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นงบประมาณปี 2551 จำนวน 9,799 ล้านบาท อนุมัติรวม 4 ครั้ง จำนวน 41,769 หมู่บ้าน/

³³ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา. 2553. รายงานการติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2552. ใน

ชุมชน ทั้งประเทศ จำนวน 27,699 หมู่บ้าน/ชุมชน รวม 33,956 โครงการ เป็นเงิน 6,543.35 ล้านบาท ซึ่งนับเป็นการโอนครั้งที่ 5 สำหรับปี พ.ศ. 2551 โดยพิจารณาจากโครงการที่ได้เสนอขอไว้แล้วไม่ได้รับการจัดสรรจากเงินงบประมาณ 2551 ซึ่งสามารถสรุปสถานการณ์โครงการที่ได้รับอนุมัติดังนี้

1) ผลการอนุมัติโครงการ SML จำแนกตามขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชน ในปี 2551-2552

หมู่บ้าน/ชุมชนส่วนใหญ่ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการ SML เป็นหมู่บ้าน/ชุมชนขนาดกลาง (M) ร้อยละ 46.96 รองลงมาได้แก่ ขนาดเล็ก (S) ร้อยละ 31.25 และน้อยที่สุดคือหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีขนาด S1 ร้อยละ 0.02

ตารางที่ 2.1 ผลการอนุมัติโครงการ SML จำแนกตามขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชน ในปี พ.ศ. 2551-2552

ขนาด	ประชากร (คน)	ปีงบประมาณ 2551		ปีงบประมาณ2552	รวม	ร้อยละ
		ครั้งที่ 1-3 (ม./ชช.)	ครั้งที่ 4 (ม./ชช.)	ครั้งที่ 5 (ม./ชช.)		
S1	ไม่เกิน 50	12	0	4	16	0.02
S2	51-150	584	14	365	963	1.39
S3	151-250	2,537	100	1,655	4,292	6.18
S	251-500	12,646	620	8,441	21,707	31.25
M	501-1,000	18,562	898	13,161	32,621	46.96
L	1,001-1,500	3,893	114	2,908	6,915	9.95
XL	1,501 คนขึ้นไป	1,772	17	1,164	2,953	4.25
รวม		40,006	1,763	27,699	69,468	100

ที่มา: สำนักงานพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ณ วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2551 อ้างถึงใน สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา. 2553. รายงานการติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2552. ใน <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=210>

2) ผลการอนุมัติโครงการ SML จำแนกเป็นรายภาคในปี พ.ศ. 2551-2552

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับการจัดสรรงบประมาณมากที่สุด จำนวน 6,822.00 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 41.74 ของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร รองลงมาคือ ภาคเหนือ จำนวน 3,873.50 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 23.70 ภาคกลาง จำนวน 3,543.45 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 21.68 และภาคใต้ จำนวน 8,316 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 12.88 ตามลำดับ

ตารางที่ 2.2 ผลการอนุมัติโครงการ SML จำแนกเป็นรายภูมิภาคในปี พ.ศ. 2551-2552

ภาค	ปีงบประมาณ 2551				ปีงบประมาณ 2552		รวม		ร้อยละ
	ครั้งที่ 1-3		ครั้งที่ 4		ครั้งที่ 5				
	ม/ชช.	จำนวนเงิน (ล้านบาท)	ม/ชช.	จำนวนเงิน (ล้านบาท)	ม/ชช.	จำนวนเงิน (ล้านบาท)	ม/ชช.	จำนวนเงิน (ล้านบาท)	
เหนือ	9,333	2,333.90	139	44.65	6,940	1,605.95	16,412	3,873.50	23.70
ตะวันออกเฉียงเหนือ	20,059	4,600.10	1,411	323.40	8,126	1,896.50	29,595	6,822.00	41.74
กลาง	6,231	1,467.10	192	31.55	8,721	2045	15,144	3,543.65	21.68
ใต้	4,383	1,104.75	21	5.45	3,912	993.25	8,316	2,103.45	12.88
รวม	40,006	9,394.85	1763	405.05	27,699	6,543.35	69,468	16,343.25	100

ที่มา: สำนักงานพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ณ วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2551 อ้างถึงใน สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา. 2553. รายงานการติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2552. ใน <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=210>

3) ผลการอนุมัติโครงการ SML จำแนกตามประเภทโครงการในปี 2551-2552

โครงการ SML ส่วนใหญ่ยังเป็นด้านการเกษตร โครงการที่ได้รับอนุมัติทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 84,905 โครงการ สามารถจำแนกออกเป็น 5 ประเภท ประกอบด้วย โครงการด้านการเกษตร 37,955 โครงการ หรือร้อยละ 44.70 ของทั้งหมด รองลงมาเป็นโครงการด้านสาธารณสุขโปศพื้นฐาน 21,434 โครงการ หรือร้อยละ 25.25 ของทั้งหมด โครงการด้านการส่งเสริมรายได้/อาชีพ 14,751 โครงการหรือร้อยละ 17.37 โครงการด้านสวัสดิการชุมชน 9,803 โครงการหรือร้อยละ 11.55 และโครงการด้านอื่น ๆ เช่น การอนุรักษ์และรักษาศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การผลิตพลังงานทดแทน จำนวน 962 โครงการ หรือร้อยละ 1.13

๒๕๕๓ พ.ศ. ๒๕๕๓

ตารางที่ 2.3 จำแนกจำนวนและสัดส่วนของประเภทโครงการ

ประเภทโครงการ	จำนวนโครงการ	สัดส่วน (ร้อยละ)
ด้านการเกษตร	37,955	44.70
ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน	21,434	25.25
ด้านการส่งเสริมรายได้/อาชีพ	14,751	17.37
ด้านสวัสดิการชุมชน	9,803	11.55
ด้านอื่น ๆ	962	1.13
รวม	84,905	100

ที่มา: สำนักงานพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ณ วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2551 อ้างถึงใน สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา. 2553. รายงานการติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2552. ใน <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=210>

การอนุมัติโครงการชุมชนพอเพียง ในปี พ.ศ. 2552

ข้อมูล ณ วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 มีชุมชนส่งโครงการทั้งหมด 62,895 ชุมชน ได้รับการพิจารณาแล้ว 59,633 ชุมชน และได้รับการอนุมัติรวม 31,582 ชุมชน เป็นเงิน 8,435 ล้านบาท แยกเป็นภาคเหนือซึ่งมีชุมชนทั้งหมด 18,219 ชุมชน ได้รับการอนุมัติโครงการแล้ว 7,262 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 39.86 เป็นเงิน 1,913 ล้านบาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีชุมชนทั้งหมด 35,142 ชุมชน ได้รับการอนุมัติโครงการแล้ว 12,459 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 35.45 เป็นเงิน 3,159 ล้านบาท ภาคกลางมีชุมชนทั้งหมด 21,298ชุมชน ได้รับการอนุมัติโครงการแล้ว 7,729 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 36.29 เป็นเงิน 2,218 ล้านบาท ภาคใต้มีชุมชนทั้งหมด 9,904 ชุมชน ได้รับการอนุมัติโครงการแล้ว 4,132 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 41.72 เป็นเงิน 1,142 ล้านบาท³⁴

³⁴ การอนุมัติโครงการชุมชนพอเพียง ในปี พ.ศ. 2552. ใน หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2552.

กล่องข้อมูลที่ 2.4 เทียบเอสเอ็มแอล-ชุมชนพอเพียง ช่องโหว่ทุจริตรวบอำนาจ

จากข้อมูลการตรวจสอบความไม่โปร่งใสการดำเนินโครงการเอสเอ็มแอลในช่วง 1 ปีของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2549 ที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดทำเป็นข้อสรุปจำนวน 32 หน้า สรุปไว้น่าสนใจคือ มีเรื่องร้องเรียนและได้ตรวจสอบแล้วทั้งสิ้น 83 เรื่อง คิดเป็น 0.107% ของหมู่บ้านและชุมชนที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ 77,472 แห่ง จำนวนนี้มีปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตเกิดขึ้น 15 เรื่อง ความขัดแย้งส่วนบุคคล การเมืองท้องถิ่น 12 เรื่อง ส่วนที่เหลือเกิดจากความเข้าใจต่างกันของคนในชุมชน เป็นที่น่าสังเกตว่า การดำเนินโครงการเอสเอ็มแอล หลายโครงการที่มีการร้องและมีความไม่โปร่งใสดังกล่าวเกิดขึ้น รัฐบาลขณะนั้นแก้ปัญหาด้วยวิธีประนีประนอม โดยใช้กลไกของนายอำเภอในพื้นที่เข้าไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

กรณีการดำเนินโครงการเอสเอ็มแอล ของบ้านหินโงน ม. 9 ต.ตะปาย อ.ศรีเมืองใหม่ จ.อุบลราชธานี โครงการสร้างศาลาพักผ่อนประมาณ 2 แสนบาท ถูกตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการของคณะทำงานส่อไปในทางทุจริต มีการนำงบประมาณไปใช้ในกิจส่วนตัวจำนวน 116,644 บาท แบ่งเป็นการนำไปแจกให้ประชาชนในหมู่บ้าน ครั้วเรือนละ 500 บาท จำนวน 19 ครั้วเรือน คนงาน 53 คน คนละ 886 บาท และคณะทำงานอีก 11 คน คนละ 4,342 บาท สำนักงานเอสเอ็มแอล จึงมอบให้นายอำเภอเข้าไปไกล่เกลี่ยเพื่อเรียกเงินคืน โดยไม่มีการดำเนินคดีกับคนที่เกี่ยวข้องแต่อย่างใด

โครงการจัดซื้อรถไถนา ของบ้านโนนเชียง ต.หนองเอื้อง อ.สนม จ.สุรินทร์ ตรวจสอบพบว่าผู้ใหญ่บ้านได้แต่งตั้งตนเองเป็นประธานคณะทำงาน และได้แต่งตั้งบุคคลในหมู่บ้านเป็นคณะทำงานโดยไม่ผ่านมติที่ประชุมประชาคม ได้เบิกจ่ายงบประมาณ 2 แสนบาท เพื่อดำเนินการจัดซื้อรถไถนา แต่กลับนำไปให้เจ้าอาวาสกู้ยืม 1 แสนบาท เพื่อนำไปสมทบสร้างเมรุอีก 1 แสนบาทได้เก็บไว้กับตนเอง และได้นำไปใช้จ่ายในกิจการส่วนตัวอีก 2 หมื่นบาท โดยผู้ใหญ่บ้านยอมรับว่าได้นำเงินไปใช้จ่ายจริง และขอชดใช้เงินดังกล่าวคืน พร้อมกับจะติดตามเงินจากเจ้าอาวาส ภายในวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2550

ขณะที่โครงการที่มีการฟ้องร้องและดำเนินคดี ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ชาวบ้านในหมู่บ้านไม่ยอม อาทิเช่น โครงการต่อเติมซ่อมแซมประปาหมู่บ้านของหมู่บ้านแห่งหนึ่งใน ต.คึมใหญ่ อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ ที่ถูกตรวจสอบพบว่าประธานคณะทำงานดำเนินการไม่โปร่งใส ประธานคณะทำงานมีการทำสัญญาซ้อน และแก้ไขรายละเอียดของกราว์ข้าง รวมทั้งไม่ดำเนินการบางส่วนให้เป็นไปตามสัญญา แต่กลับมีการจ่ายงบประมาณให้กับผู้รับเหมาเต็มจำนวน ทำให้งบประมาณหายไป 70,000 บาท

นอกจากนี้ ยังมีโครงการเอสเอ็มแอลอีกจำนวนมากที่ถูกยุบ เพราะจัดทำประชาคมไม่ถูกต้อง จัดทำโครงการไม่ตรงตามมติประชาคม คณะทำงานมีการดำเนินการไม่โปร่งใส คณะทำงานนำงบประมาณไปใช้ไม่ตรงวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับงบประมาณ

หากพิจารณารายละเอียดระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการบริหารโครงการเอสเอ็มแอล และระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการบริหารโครงการชุมชนพอเพียง แม้ว่าโดยภาพรวมจะมีแนวทางและลักษณะการดำเนินงานที่ใกล้เคียงกัน แต่สิ่งที่แตกต่างกันเป็นสาเหตุที่นำมาสู่ปัญหาความไม่โปร่งใสในโครงการชุมชนพอเพียง คือ "การรวบอำนาจ" ในการพิจารณามติโครงการไว้ที่ส่วนกลาง โดยไม่เปิดโอกาสให้หน่วยงานราชการในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกลั่นกรองโครงการตามขั้นตอนการอนุมัติโครงการ ตามระเบียบคณะกรรมการเอสเอ็มแอล ส่วนที่ 4 ในข้อ 11 และข้อ 12 กำหนดแนวทางการนำเสนอโครงการและกระบวนการกลั่นกรองให้ส่วนราชการระดับท้องถิ่นและส่วนราชการในส่วนกลาง ทั้งนายอำเภอ นายกเทศมนตรี ผู้ว่าราชการจังหวัด และกรรมการปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณากลั่นกรองไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อชุมชนจัดทำประชาคมเสร็จแล้ว ต้องเสนอโครงการให้นายอำเภอพิจารณา ลงนามรับรองเอกสารรายงานการประชุมประชาคม รายละเอียดโครงการที่หมู่บ้านหรือชุมชนขอรับการจัดสรรงบประมาณ ตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้านหรือชุมชน โดยนายอำเภอ ต้องสรุปโครงการที่เสนอขอรับงบประมาณตามโครงการเอสเอ็มแอลอย่างย่อๆ เพื่อเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดรับทราบภายใน 5 วัน นับจากวันที่ได้รับเอกสารจากหมู่บ้าน ในขั้นตอนนี้นายอำเภอสามารถใช้ดุลยพินิจให้ความเห็นประกอบการพิจารณาได้ว่า โครงการที่เสนอเข้ามาได้ทำประชาคมและสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนดหรือไม่ ถือเป็นกรกลั่นกรองโครงการเบื้องต้น หลังจากนั้นนายอำเภอสรุปเรื่องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว ผู้ว่าฯ ก็จะส่งเรื่องไปให้กรมการปกครองภายใน 5 วัน เพื่อให้กรมการปกครองพิจารณาตรวจสอบความพร้อมและความถูกต้องเบื้องต้น ก่อนที่จะส่งเรื่องไปให้สำนักงานเอสเอ็มแอลพิจารณามติโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้าน โดยกระบวนการพิจารณามติโครงการในส่วนนี้ของสำนักงานเอสเอ็มแอลได้กำหนดให้มี

รัฐธรรมนูญ
มาตรา ๖๖

กล่องข้อมูลที่ 2.4 (ต่อ)

คณะอนุกรรมการที่มี "ข้าราชการประจำ" ทำหน้าที่เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาอนุมัติงบประมาณให้กับโครงการที่ชุมชนเสนอ

นอกจากนี้ ในส่วนที่ 8 ข้อ 30 ข้อ 31 ข้อ 32 ยังได้กำหนดให้มีคณะผู้รับผิดชอบด้านต่างๆ ทั้งการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคาร การจัดซื้อจัดจ้าง การบริหารโครงการ เพื่อให้มีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน หากเกิดความไม่โปร่งใสหรือการทุจริตเกิดขึ้น ขณะที่ขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณในโครงการชุมชนพอเพียง ถ้าพิจารณาจากตามระเบียบการบริหารโครงการชุมชนพอเพียงหมวด 2 และหมวด 3 ตั้งแต่ข้อ 9 ถึง ข้อ 13 กลับพบว่าขั้นตอนการอนุมัติงบประมาณจะรวบอำนาจการอนุมัติไว้ที่ส่วนกลาง โดยมี "คณะอนุกรรมการอำนวยการ" ที่มี นายกอร์ปศักดิ์ สภาวสุ รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการบริหารโครงการ ที่มี นายกอร์ปศักดิ์ เป็นประธาน เป็นผู้พิจารณาอนุมัติโครงการกล่าวคือ หลังจากชุมชนจัดทำประชาคมเสร็จ ประธานคณะกรรมการชุมชนจะเสนอชื่อชุมชน พร้อมด้วยเอกสารการจัดทำประชาคม โครงการและงบประมาณต่อนายอำเภอหรือนายกเทศมนตรีภายใน 5 วันทำการ นับแต่วันประชุมประชาคมแล้วเสร็จ

เมื่อนายอำเภอหรือนายกเทศมนตรีได้รับเรื่องจากชุมชน นายอำเภอและนายกเทศมนตรีต้องดำเนินการตามข้อ 10 ของระเบียบโครงการชุมชนพอเพียง คือ 1. ตรวจสอบและลงนามรับรองเอกสารรายงานการประชุมประชาคม และรับรองการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชน 2. จัดส่งรายชื่อชุมชนและเอกสารการจัดทำประชาคม โครงการและงบประมาณไปให้สำนักงานชุมชนพอเพียงภายใน 5 วันทำการ นับตั้งแต่วันที่ได้รับเอกสารจากชุมชน 3. จัดส่งรายชื่อและสรุปรายงานโครงการที่เสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการชุมชนพอเพียงไปยังจังหวัด "เพื่อรับทราบ" ภายใน 5 วันทำการ นับตั้งแต่วันที่ได้รับเอกสารจากชุมชน 4. จัดส่งรายชื่อและสรุปรายงานโครงการที่เสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการชุมชนพอเพียงไปยัง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ใน 5 วันทำการ นับตั้งแต่วันที่ได้รับเอกสารจากชุมชน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลพื้นฐาน และให้กรมการปกครองรายงานผลการตรวจสอบให้สำนักงานทราบภายใน 3 วันทำการ นับตั้งแต่วันที่ได้รับเอกสารจากอำเภอ สำนักงานเขตหรือเทศบาล ประเด็นสำคัญ คือ หมวด 3 "การจัดสรรงบประมาณให้แก่ชุมชน" ตั้งแต่ข้อ 11-14 กำหนดรายละเอียดการอนุมัติโครงการ โดยสรุปคือหลังจากสำนักงานได้รับเอกสารต่างๆ จากอำเภอและกรมการปกครองแล้ว จะตรวจสอบความถูกต้องของโครงการพร้อมกรอบวงเงินงบประมาณเสนอให้ คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการที่คณะกรรมการมอบหมายพิจารณาอนุมัติ

ทั้งนี้ มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนในข้อ 11 ว่าให้อำนาจการอนุมัติงบประมาณ เป็นอำนาจของคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการที่ได้รับมอบหมาย ในที่นี้คือ คณะกรรมการอำนวยการที่มี นายกอร์ปศักดิ์ เป็นประธาน

เมื่อคณะกรรมการหรืออนุกรรมการพิจารณาอนุมัติโครงการแล้ว สำนักงานจะเสนอเรื่องให้สำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบอนุมัติงบประมาณตามขั้นตอนต่อไป จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่า ระเบียบบริหารโครงการชุมชนพอเพียงได้ลดบทบาทการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณากลับมาโครงการของนายอำเภอ นายกเทศมนตรี และกรมการปกครองอย่างชัดเจน พร้อมกับดึงอำนาจการพิจารณาอนุมัติโครงการมารวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง คือ คณะกรรมการอำนวยการและสำนักงานชุมชนพอเพียง มีเจ้าหน้าที่ประมาณ 50 คน จึงเป็นไปได้ที่จะพิจารณาโครงการต่างๆ ที่เสนอมาจากหมู่บ้านทั่วประเทศกว่า 8 หมื่นชุมชนได้อย่างละเอียด เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังเกิดปัญหา รัฐบาลและสำนักงานชุมชนพอเพียงได้แต่งตั้ง "คณะกรรมการชุดพิเศษ" ขึ้นมาตรวจสอบข้อเท็จจริง อาจเป็นการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกับระเบียบ ข้อ 26 ซึ่งกำหนดว่าหากมีการบริหารงานไม่โปร่งใส หรือดำเนินการไม่เป็นไปตามระเบียบ หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องให้นายอำเภอ ผู้อำนวยการสำนักงานเขต หรือนายกเทศมนตรีตรวจสอบข้อเท็จจริง เมื่อตรวจสอบแล้วเสร็จหากเห็นว่าเป็นความผิดทางอาญา ให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีมอบอำนาจให้นายอำเภอหรือผู้อำนวยการหรือนายกเทศมนตรีเป็นผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษกับผู้กระทำผิด

ที่มา: ณัฐพล หวังทรัพย์. 2552. คือ เทียบเอสเอ็มแอล-ชุมชนพอเพียง ช้องไห้ทุจริตรวบอำนาจ. กรุงเทพฯ: ฤทธิง. วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2552.

จากที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเมือง เริ่มดำเนินการในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แต่รัฐบาลหลังจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ล้วนแล้วแต่มีนโยบายที่จะดำเนินการในนโยบายนี้อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าในสมัยหนึ่งจะคัดค้านและกล่าวหาว่าเป็นนโยบายประชานิยมเพียงใด นั่นแสดงว่าโครงการทั้งสองเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการระดมเสียงของรัฐบาล หรือไม่นโยบายดังกล่าวได้กลายเป็นความคาดหวังและความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ผลจากการศึกษาวิจัยและผลการประเมินที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับทั้งสองนโยบายนี้ที่ผ่านมา พบว่าทั้งสองนโยบายนี้สร้างทั้งผลกระทบในทางบวกและทางลบต่อชุมชน ประชาชน และสังคมการเมืองในหลายๆ ลักษณะ และยังจำเป็นต้องหาข้อสรุปว่า จะมีแนวทางอย่างไรเพื่อปรับเปลี่ยนให้นโยบายทั้งสองประการเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและท้องถิ่นโดยรวมให้มากที่สุด